

Mokslo Lietuva

MOKSLO (MENO) DARBŲ VERTINIMAS

VG TU SKELBIA
KONKURSA

■ 2–3 p.

■ 14 p.

■ 2 p. Prezidentūroje pagerbti geriausi 2009 metų disertantai ■ 15 p. Lietuviai, nepasiklydę Sibire

Nr. 9(431)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Prabyla ilgai snaudęs Lietuvos pramonės vulkanas

L

ietuvoje pradama fotoelektros gamybos priemonių – saulės elementų ir modulių, netolimoje ateityje ir saulės elementams reikalingo silicio – gamyba. Jos imasi aukštųjų technologijų įmonės, kurias vienija Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija. Asociaciją sudaro 24 juridiniai asmenys: bendrovės „Precizika-MET SC“, „Precizika Metrology“, „Modernios E-Technologijos“, „ViaSolis“, „BOD Group“, „Baltic Solar Energy“, „Baltic Solar Solutions“, „Saulės energija“, „Šiaurės miestelis“, „Telebaltikos eksportas ir importas“, VŠĮ „Perspektyvių technologijų taikymo institutas“, „Europarama“ ir kitos.

Tai tik pati pradžia darbų, kurie artimiausiais metais išaugs į naują ir perspektyvią pramonės šaką. Saulės energetikos technologijos bent 20 metų bus viena sparčiausiai besivystančių pramonės šakų, kurios gaminiai turės paklausą daugelyje pasaulio šalių. Vadinasi, laiku įžengusieji į šią rinką pasinaudos galimybe tapti pasauline fotoelektros gamybos priemonių pramonės dalimi.

Lietuvoje pirmieji ir labai ryžtingi žingsniai jau žengti: šių metų sausio 26 d. Vilniuje įmonė „Precizika-MET SC“ atidarė pirmąją eksperimentinę saulės elementų gamybos liniją Lietuvoje. Tai bus ir savotiška gamybos laboratorija, kurioje bus išbandomi nauji technologiniai sprendimai, naujovės, kurios dar nenaudojamos pasaulinėje praktikoje.

2011 m. pabaigoje rikiuotėn stos asociacijos bendrovių „BOD Group“, „Baltic Solar Energy“ ir „Baltic Solar Solutions“ 32 tūkst. kv. m gamybinis-administracinis pastatas *Santaros* slėnio Visorių informaciniame technologiniame parke, kur 25

Šie vyrai taip pat siekia pažadinti iki šiol snaudusį Lietuvos pramonės vulkaną: „Modernios E-Technologijos“ direktorius, Perspektyvinių technologijų taikomųjų tyrimų instituto Tarybos pirmininkas dr. Juras Ulbikas, bendrovės „BOD Group“ ir „Baltic Solar Energy“ generalinis direktorius Vidmantas Janulevičius, UAB „Telebaltikos importas ir eksportas“ generalinis direktorius Arvydas Aperavičius, Fotoelektros technologijų ir verslo asociacijos inovacijų ekspertas Paulius Zaicevas ir šios asociacijos prezidentas prof. Ramutis Simas Petrikis

tūkst. kv. m bus skirta saulės elementų ir saulės modulių gamybos linijai. UAB „Telebaltikos importas ir eksportas“ pasiryžusi imtis saulės elementams tinkamo silicio gamybos.

Apie naujos aukštųjų technologijų gamybos šakos pirmuosius žingsnius ir ateities perspektyvas kalbamės su Fotoelektros technologijų ir verslo asociacijos nariais: asociacijos prezidentu prof. Ramučiu Simu PETRIKIU, bendrovės „BOD Group“ ir „Baltic Solar Energy“ generaliniu direktoriumi Vidmantu JANULEVIČIUMI

ir „Modernios E-Technologijos“ direktoriumi, Perspektyvinių technologijų taikomųjų tyrimų instituto Tarybos pirmininku dr. Juru ULBIKU. Jūs kalbina *Mokslo Lietuvos* vyriausiasis redaktorius Gediminas ZEMLICKAS. Kitame laikraščio numeryje prie pašnekesio dalyvių prisidės ir UAB „Telebaltikos importas ir eksportas“ generalinis direktorius Arvydas APERAVIČIUS.

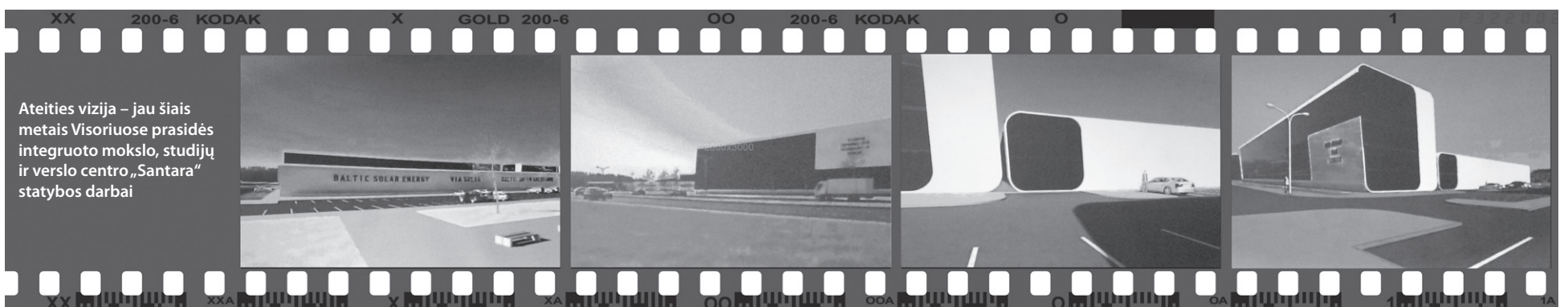
Ištakos

Mokslo Lietuva. Fotoelektros technologijų

priemonių gamyba Lietuvoje atsiranda ne plynoje vietoje. Prisiminkime prielaidas šiai aukštųjų technologijų šakai rasti ir kodėl būtent ši pramonės šaka Lietuvai laikytina viena iš perspektyviausių? Kokias turime galimybes šią pramonės šaką vystyti, kur mūsų stiprioji vieta?

Juras Ulbikas. Apie saulės energetiką Lietuvoje ryžtingiau prabilta praėjusio amžiaus paskutinįjį dešimtmetį, kai Šiauliai „Nuklone“

■ Nukelta į 6 p.

Ateities vizija – jau šiais metais Visoriuose prasidės integruoto mokslo, studijų ir verslo centro „Santaros“ statybos darbai

MOKSLO VERTINIMAS

Mokslo ir studijų institucijų mokslo (meno) darbų vertinimo apibendrinimas

Lietuvos mokslo tarybos ekspertų grupės įvertino ir apibendrinė Lietuvos mokslo ir studijų institucijų 2008 m. mokslo (meno) darbus. Buvo vertinama pagal švietimo ir mokslo ministro 2009 m. birželio 29 d. įsakymu patvirtintą Mokslo ir studijų institucijų mokslo (meno) darbų vertinimo metodiką. Pateikiame ekspertų grupių išvadas pagal mokslo sritis dėl darbo vertinimo ir rekomendacijas dėl procedūros bei metodikos.

Humanitarinių ir socialinių mokslų sričių vertinimas

Buvo vertinami mokslo darbai, dalyvavimas tarptautinėse mokslo programose ir taikomieji moksliniai tyrimai pagal sutartis. Iš viso vertinti buvo pateikti 8 215 mokslo darbai, iš jų – per 1 200 kokybei įvertinti. Pagal Metodiką darbai suskirstyti į I ir II lygmens. I lygmens darbai – tai aukščiausio lygio mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbai, kuriuos tokiais laikė pačios institucijos ir pagal kokybę taip pat įvertino ekspertai. Pagal Metodikos reikalavimą šie darbai negalėjo viršyti 15 proc. visų teikiamų mokslo darbų skaičiaus.

Institucijos pateikė nemažai netikslų duomenų: nenurodė darbų apimties (ypač elektroninių publikacijų), nepateikė ISBN/ISSN, neišsamūs bibliografiniai aprašai. Institucijos prastai koordinavo duomenų perdavimą, nes pasitaikė daug klaidų dėl autorių indėlio: to paties autoriaus indėlių, prilygintą I, deklaravo du tos pačios institucijos padaliniai – skyrius ir fakultetas.

Dauguma institucijų pateikė gerokai daugiau nei 15 proc. I lygmens produkcijos. Kai kurios institucijos atrinko silpnus mokslo darbus, o formalusis vertinimas parodė, kad kai kurie darbai, laikyti II lygmens, buvo verti I lygmens, bet ekspertai jų perkelti į kitą lygmenį negalėjo. Kokybei vertinti kai kurių institucijų darbai buvo pateikti netvarkingi ir nesuklasifikuoti. Institucijos, kurios humanitarinių ir socialinių mokslų sričių darbų skelbė mažai, pavyzdžiui, kelias dešimtis, kokybei vertinti galėjo pateikti tik kelis jų. Dėl per mažos darbų apimties bei atsitiktinių dalykų sistemiskai apie tokių institucijų humanitarinių ir socialinių mokslų darbų kokybę spręsti objektyviai nebuvo galima: humanitarinių mokslų lyderiais pagal 2008 m. rezultatus tapo Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Vilniaus dailės akademija, o socialinių mokslų – VDA bei ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas.

Metodikoje aiškiai neapibrėžta minimali teikiamų vertinti mokslo darbų apimtis, kuri buvo ankstesnėje formosio vertinimo metodikoje. 2009 m. patvirtintoje Metodikoje nurodyta tik recenzijų, monografijų ir studijų minimali apimtis, nors formalųjį vertinimą reikėtų palyginti su ankstesnių dvejų metų vertinimu. Aiškiai nurodyta ir tai, kad neįskaitytini mokslinio originalumo elemento neturintys kvalifikaciniai darbai (daktaro disertacijos,

daktaro ar/ir habilitacijos procedūros santraukos), metodinės priemonės (rekomendacijos bakalaurų ir magistrų darbų įforminimui), dalis vertimų (mokslo populiarinimo darbų, grožinės literatūros, išskyrus šaltinius), nemoksliniai žodynai ir pan.

Daug humanitarinių ir socialinių mokslų sričių darbų pateko į 02 kategoriją *Mokslo straipsniai, publikuoti recenzuojamuose periodiniuose, tęstinuose ir vienkartinuose leidiniuose (su ISSN ar ISBN indeksu)*. Į šią kategoriją pateko ne tik publikacijos tarptautiniuose žurnaluose ar leidiniuose, išleistuose pripažintose tarptautinėse leidyklose, bet ir vietos konferencijų darbai bei jaunųjų mokslininkų darbų rinkiniai, tarp jų nemažai straipsnių, parengtų pagal magistro darbus, tad straipsniuose esama nepatikimų ir nepagrįstų duomenų.

Metodikoje suformuluoti kokybės vertinimo kriterijai reikalavo išsamus mokslo darbų recenzavimo, tačiau trūko palyginamumo su tarptautiniu mastu taikomais originalumo, naujumo, reikšmingumo ir tikslumo kriterijais. Metodikos nuoroda plačiau naudoti tarptautinės duomenų bazės *Lituanistika* ekspertinio vertinimo rezultatus buvo sunkiai įgyvendinama. Viena vertus, šioje bazėje trūko daugelio 2008 m. humanitarinių ir socialinių mokslų darbų recenzijų. Jei būtų vertinama kelerių metų mokslinė produkcija, galimybių naudotis šios bazės duomenimis būtų daugiau. Antra vertus, tik nedaug 2008 m. institucijų deklaruotų I lygmens mokslo darbų buvo recenzuoti *Lituanistikoje*. Problemiška ir tai, kad nepatikrintas šios bazės ekspertinio vertinimo nuoseklumas: paklaidos tarp ekspertų vertinimų „svyruoja“, vienus kūrinius įvertino vienas, daugumą – du, kai kuriuos – trys ekspertai.

Kokybinis ir formalusis vertinimas buvo atliktas per kiek daugiau nei vieną mėnesį. Ekspertų teigimu, ekspertizei, ypač augant vertinimo darbų apimčiai, reikėtų skirti daugiau laiko. Kiekvieno mokslo darbo kokybę vertino bent du ekspertai, o kad vertinimai būtų suderinti ir vertinimo kriterijai interpretuojami vienodai ir nuosekliai, ekspertai dirbo grupėse. Ekspertams teko atlikti nemažai techninės patikros, kurią galėjo atlikti duomenų bazės administratoriai ir institucijos.

Vertinant tarptautines mokslo programas ir taikomųjų mokslų darbų sutartis su ūkio subjektais, buvo laikomasi *Frascati* vadovo nuostatų. Kai kurios institucijos informaciją, susijusią su vertinamomis programomis ir sutartimis, pateikė netvarkingai arba neišsamiai, kad ekspertai galėtų spręsti, ar darbe yra mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) požymių ir kokia dalis skirtina jai. Pagrindinio duomenų bazės sąrašo publikacijų aprašuose stigo institucinių prieskyrų ir kodų, pagal kuriuos publikaciją būtų galima aptikti sąrašuose. Ekspertai neįskaitė tų projektų, kurių lėšos buvo skirtos studijoms, kvalifikacijai kelti, mokslininkų mobilumui skatinti arba kurie buvo finansuoti ES Struktūrinių fondų ar Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo lėšomis, tačiau, ekspertų nuomone, projektus,

susijusius su konkursiniu finansavimu, būtų galima įskaityti, nes finansavime gana gerai atsispindi institucijų mokslinis konkurencingumas.

Daugelis institucijų, susipažinusios su ekspertų vertinimu, netinkamai pateikė prašymus dėl vertinimo rezultatų patikslinimo, t. y. nepaaiškino, su kuo institucija nesutinka, ką ir kaip pagal ekspertų rekomendacijas pataisė.

Apibendrinant galima teigti, kad mokslo darbų vertinimas yra ypač svarbi procedūra, nuo kurios priklauso institucijų finansavimas, todėl reikia parengti naują vertinimo metodiką arba iš esmės koreguoti ir tikslinti esamą. Būtina aiškiai aprašyti kiekvienos mokslo produkcijos kategorijos kriterijus. Tai turi būti daroma atsižvelgiant į kitas kategorijas, t. y. lyginamuoju aspektu. Tikslinga plėtoti kokybinį humanitarinių ir socialinių mokslų sričių darbų vertinimą, teikiamų vertinti šių darbų kvotą susieti su mokslo darbuotojų sąlyginiais etatais institucijose. Vienerių metų ciklas yra per trumpas vertinti tas institucijas, kurios skelbia mažai humanitarinių ir socialinių mokslų darbų. Šiuo atveju galimi du variantai: vertinti bent trejų metų mokslo darbų kokybę arba institucijų, kuriose yra mažiau nei 20 (skaičių reikėtų modeliuoti) mokslo darbuotojų sąlyginių etatų, mokslo darbų kokybės nevertinti. Tikslinti „sudaryto mokslo darbo“ apibrėžimą – nurodyti, kad jis skirtas tik sudarytojo darbui įvertinti. Atskirti tęstinio leidinio numerio (tomo) sudarytojo darbą nuo serijinio leidinio sudarytojo darbo – pastarąjį reikėtų įskaityti. Metodikos nuostata, kad originalius aukštųjų mokyklų vadovėlius reikia įrašyti į vertinamų mokslo darbų sąrašą, yra gera, bet kvestionuotina, ar vienas vadovėlio autorinis lankas vertintinas 10 balų. 05 kategorijoje neturi likti „esė“ ir „pastabos“ – jos vargu ar laikytinos mokslinės produkcijos rūšimis, o institucijoms atsiranda galimybė deklaruoti visa, kas neapibrėžta, kaip mokslinę produkciją. II lygmens mokslo darbų vertinimo formulė akivaizdžiai palankesnė mažą sąlyginių mokslo darbuotojų skaičių turinčioms institucijoms, todėl ją būtina taisyti.

Meno srities darbų vertinimas

Darbus vertino Jungtinė Tarybos ir Kultūros ministerijos Meno tarybos ekspertų grupė. Buvo pateikta vertinti 4 504 meno srities darbai, patikslinus jų liko 4 301.

Meno srities produkcijai (veiklai) būdingi viešai pateikti autoriaus/atlikėjo kūrybinės veiklos rezultatai – dailės, architektūros ar dizaino kūriniai, režisuoti ar vaidinti spektakliai, kino filmai, vaizdo darbai, šokio kompozicijos, multimedijų projektai, muzikiniai opusai, muzikos atlikimas ir pan. Pasitvirtino Metodikos nuostata skirti I ir II lygmens meno darbus, taip pat diegti I lygmens produkcijos kokybės vertinimą. I lygmens darbais buvo laikomi aukščiausio lygio meninės kūrybos, meninių tyrimų ir kultūrinės (šviečiamosios) veiklos darbai, kurie atitiko Metodikoje pateikiamus meno darbų rūšių aprašus ir kuriuos tokiais pripažino konkrečios meno krypties akademinė bendruomenė bei institu-

cijos. Jungtinė ekspertų grupė pritaikė nuostatą, kad Lietuvos institucijų meno produkcijos kokybę vertinama darbus ir veiklas interpretuojant Europos (pasaulio) meno kontekste. Nors institucijos nuogaštavo dėl apribojimo vertinti I lygmens meno darbus tik 15 proc., tačiau ekspertai aukščiausio lygio meno darbais pripažino jų mažiau: Vytauto Didžiojo universitetas – 16,7 proc., Vilniaus Gedimino technikos universitetas – 13,4 proc., Kauno technologijos universitetas – 13,2 proc., Lietuvos muzikos ir teatro akademija – 11,4 proc., Vilniaus dailės akademija – 10,8 proc., Šiaulių universitetas – 7,4 proc., Vilniaus pedagoginis universitetas – 4,7 proc., Klaipėdos universitetas – 4,2 proc., VDU darbų 15 proc. riba viršyta dėl objektyvių apskaitos priežasčių – pateikti 6 meno darbai, iš kurių 1 priskirtas I lygiui.

I lygmens darbų kokybės įvertinimą kai kuriais atvejais komplikavo faktinės ir dokumentinės medžiagos trūkumas, todėl kai kurie meno darbai buvo perkelti į II lygmenį. Ekspertai atkreipė dėmesį, kad tarp institucijų pateiktų II lygio darbų bei veiklų buvo priskirtinų I lygmeniui. II lygmens produkcijos apskaitos galutiniais rezultatais ypač įtakos turėjo institucijų nurodomas autorių skaičius. Pastarasis ne visais atvejais buvo tikslus arba buvo išskirtinai būdingas tik tam tikrai institucijai. Šiuo požiūriu pritaikius Metodikoje siūlomą II lygmens meno darbų apskaitos formulę: $AIV = PVV \cdot \frac{N_A}{N_B} \cdot PVA$, dėl mažo nurodomų autorių skaičiaus, buvo gautas šiek tiek iškreiptas vertinimo rezultatas, pavyzdžiui, VPU – 9,93 darbų (2,47 etato); VDU – 10 darbų (0,17 etato).

Ekspertų grupė suformulavo ir papildomų nuostatų, geriau atitinkančių meno specifika, jo funkcionavimo bei kokybės ypatybes, taip pat papildė ir tikslino Metodikoje pateiktus meno darbų rūšių sąrašus ir aprašus (Metodikos VI skyrių), nes pateiktoje meno kūrinių tipų diferenciacijos lentelėje akivaizdžiai stingo lygiaverčio atstovavimo skirtingoms meno sritims. Lentelėje išsamiausiai anonsuojama architektūra ir dizainas, tačiau visiškai ignoruojamas teatro menas, kinas, vaizdo, multimedijų menai, šokis ir pan. Kūrinių tipų prieskyrose nekomentuojami meno rūšių ir žanrų skirtumai, trūksta meno veikloms būdingų formų, pavyzdžiui, dalyvavimo tarptautinių žiuri darbe, CD ir DVD produkcijos, instaliacijų, performansų ir pan. Ekspertų grupės nuomone, Metodikoje nepavyko į bendrą schemą sutelkti ir visaverčiai, aktualiai bei naujai interpretuoti dešimties meno šakų bei pošakių lentelių turinio, kuris buvo išdėstytas Metodikoje.

Tam tikrų problemų kėlė Metodikoje suformuoti kūrinių vertinimo kriterijai. Tarp motyvacijos priskirti I lygmeniui bei aktualių kokybinio vertinimo kriterijų, kaip antai kūrinio viešo pristatymo vietos prestižiškumas ir (ar) reprezentatyvumas, yra ir ideologizuotų konotacijų „turinio“ ir „formos“ kategorijos, proteguojamas mokslo sferai būdingas tarpdalykinis aktualumas. Kriterijų struktūroje neatkreiptas dėmesys į tokius meno kūrinių vertybinei esmei būdingus momentus, kaip kūrybinė sėkmė, kū-

rinio/atlikimo individualumas ar unikalumas, savitos kūrybinės manieros, braižo, technikos sukūrimas, naujų menų paradigmos. Jungtinė ekspertų grupė bendru sutarimu vadovavosi savo susikurta kokybės vertinimo orientyrų sistema – 10 balų kokybės vertinimo struktūroje: iki 3 taškų buvo skiriama už kūrinio reikšmę, žanro „stambumą“, kūrinio formatą ir pan.; iki 3 taškų – už eksponavimo/atlikimo vietos prestižiškumą; iki 4 taškų – už menininko kūrybinę sėkmę, talentą, genialumą.

Ekspertų grupės nuomone, Metodika turėtų būti tobulinama pagal naujus profesionaliojo meno kūrinių pavidalus, kintamus funkcionavimo modelius bei receptiją. Pateiktą Meno produkcijos vertinimo metodiką siūloma tikslinti ir papildyti, aprėpiant subtilesnius meno įvaizdžio duomenis, specifinius vertinimo aspektus, plačią raiškos įvairovę. Abiejų lygmenų meno darbai turi būti pagrįsti dokumentais. Būtina išsamiau ir sistemiskiau apibrėžti kūrinių tipus, aprėpiant svarbiausias meno sritis, jų žanrus bei menines veiklas. Metodikoje daugiausia dėmesio skiriama architektūros bei dizaino produkcijai, nors ir čia dar yra neaiškumų dėl bendrųjų, detaliųjų, konstruktyviųjų planų. Ignoruojamas teatro menas, kinas, vaizdo, multimedijų menai, šokis ir pan. Į meno produkcijos apibūdinimus įtraukti dalyvavimo tarptautinių konkursų ir festivalių žiuri veiklą (vertinant 2008 m. meno produkciją, bendru ekspertų komisijos sutarimu tai laikyta II lygmens produkcija).

Fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų sričių darbų vertinimas

Ekspertų grupė vertino tris fizinių, biomedicinos bei technologijos sričių mokslinės produkcijos rūšis: mokslo darbus, dalyvavimą tarptautinėse mokslo programose (siekiant skatinti tarptautiškumą ši dalis, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo) ir taikomuosius mokslinius tyrimus pagal sutartis su ūkio subjektais (siekiant skatinti taikomuosius mokslus ši dalis, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo).

Palyginti su ankstesniaisiais metais, fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų sričių mokslo darbų vertinimo metodikoje atsirado keletas esminių naujovių. Pradėjus sparčiai augti mokslinių straipsnių skaičiui mažo tarptautinės sklaidos žurnaluose, Metodikoje numatyta mokslo darbus skirstyti į A ir B kategorijas, o skirstant institucijoms lėšas, įskaityti B kategorijos darbų dalį, kuri neturi viršyti 20 proc. A kategorijos mokslo darbų fizinių ir biomedicinos mokslų srityse, 30 proc. technologijų srityje ir 40 proc. biomedicinos srities žemės ūkio kryptyse. Kadangi pastaruoju metu ISI duomenų bazę įtraukta daug žurnalų, kurie skirti daugiau regioninei nei tarptautinei auditorijai, tai Metodikoje A kategorijai priskirti tik tie straipsniai, kurių cituojamumo rodiklis (angl. *impact factor*) yra ne mažesnis kaip 20 proc. to žurnalo ISI kategorijos agreguotojo cituojamumo rodiklio (angl. *aggregate impact*

factor). ISI duomenų bazėje išskirtos 172 kategorijos. Takoskyra tarp A ir B kategorijų darbų pasirodė priimtina daugeliui mokslo kryptių, tačiau ne visoms. Kai kuriose mokslų šakose, pavyzdžiui, matematika, į B kategoriją pateko straipsniai, publikuoti ganėtinai aukštą tarptautinį pripažinimą turinčiuose žurnaluose. Pagal vertinimo rezultatus daugumoje institucijų ar jų padalinių tarp 2008 m. paskelbtų mokslo darbų yra daugiau B kategorijos produkcijos negu numatyta maksimali įskaitytina dalis. Taigi B kategorijos darbų indėlis šiose institucijose lėmė A kategorijos mokslinės produkcijos apimtį.

Didžiausia problema vertinant mokslinius straipsnius – jų priskyrimas vienai iš 172 ISI leidinių kategorijų. „Kategorizavimas“ yra būtinas, nes tenka lyginti mokslinę produkciją mokslo kryptyse ar šakose, kuriose vidutinis cituojamumas yra labai skirtingas. Pavyzdžiui, agreguotasis cituojamumo rodiklis ląstelės biologijos kategorijoje yra 5,6, o matematikos – 0,6. Straipsnis, išspausdintas žurnale, patenkančiame į kategoriją su mažesniu agreguotuoju citavimo rodikliu, institucijai kartais atneša daug daugiau balų nei analogiškas straipsnis, išspausdintas žurnale, patenkančiame į kategoriją su didesniu agreguotuoju citavimo rodikliu. Šią problemą galima būtų sėkmingiau spręsti ekspertiniame vertinime naudojant ne tik bibliometrinius metodus, bet ir kokybės vertinimo elementus.

Pagal Metodiką A kategorijos yra tik tie Europos patentų biure, JAV patentų ir prekių ženklų biure bei Japonijos patentų biure išduoti patentai, kurių savininkai – Lietuvos fiziniai ar juridiniai asmenys. Deja, tarp dešimčių vertinti pateiktų patentų tokio nebuvo ne vieno. Lietuvos mokslininkų 2009 m. tarptautinių patentų savininkai yra užsienio firmos.

Pabrėžtina, kad pagal Metodikos nuostatas daugeliui žemės ūkio mokslų institucijų beveik pusė balų buvo paskirta už ES bendruosiuose kataloguose įregistruotas augalų veisles. Svarstyta, ar tokia situacija atitinka šių mokslo institucijų misiją.

Metodikoje numatyta, kad dvidešimčiai sąlyginių institucijos mokslininkų institucija galėjo pateikti vieną C kategorijos mokslo darbą, t. y. reikšmingą mokslo darbą, nepatenkantį į A ir B kategorijas. C kategorijos darbo maksimalus įvertis – 100 taškų, maždaug tiek pat, kiek skiriama už aukšto cituojamumo rodiklio žurnale paskelbtą straipsnį, kuriame yra didelis institucijos mokslininkų indėlis. Vertinant paaiškėjo, kad dauguma C kategorijos pateiktų darbų yra tarptautinių konferencijų organizavimas ir kviestiniai pranešimai prestižinėse konferencijose. Kadangi informaciją apie šiuos darbus nesunku aptikti konferencijų internetiniuose puslapiuose, darbus buvo galima pagrįstai lyginti ir vertinti. Įvertinta ir keletas inovatyvumo požymių turinčių darbų. Vertinant pastaruosius, daugiausia dėmesio skirta inovacijų panaudojimo praktikoje įrodymams. Neskirta balų už institucijos mokslininkų gautas premijas ir kitus, net labai prestižinius, apdovanojimus, nes vertinami mokslo darbai, o ne jų įvertinimai. Neskir-

ta balų ir už C kategorijos pateiktus mokslo darbų ciklus, nes į juos įtraukti straipsniai bei kiti mokslo darbai jau įvertinti anksčiau.

Vertinant tarptautines mokslo programas ir sutartis su ūkio subjektais buvo laikomasi *Frascati* vadovo nuostatų. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad dalis institucijų vertinamą medžiagą pateikė labai atsainiai. Tai galėjo lemti aplinkybė, kad sutartys yra labai įvairaus pobūdžio, o duomenų pateikimo formoje numatyta didelė laisvė pasirinkti, kokią informaciją reikėtų pateikti. Ekspertams apie daugelį projektų ir sutarčių trūko informacijos, pagal kurią būtų galima spręsti, ar darbe yra MTEP požymių ir kokia jo dalis priskirtina MTEP, tad teko jos prašyti papildomai. Pabrėžtina ir tai, kad vietoj prašytos informacijos (projekto ar sutarties dokumentų) dažnai buvo siunčiami tik sutarčių ir projektų vadovų paaiškinimai. Nors pastarieji ekspertams taip pat galėtų būti naudingi, tačiau pateikti kartu su projekto ar sutarties dokumentais. Ateityje reikėtų labai aiškiai nurodyti, kokius dokumentus institucija turi pateikti, arba laikytis nuostatos, kad ekspertai vertina institucijos pateiktą informaciją ir priima tam tikrą sprendimą. Taikomųjų mokslinių tyrimų užsakymai iš ūkio subjektų, finansuojamų ne valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis, yra skatinami dvigubai nei taikomųjų mokslinių tyrimų užsakymai iš ūkio subjektų, finansuojamų valstybės arba savivaldybių biudžetų lėšomis. Kaip ir ankstesniais metais, nebuvo įskaityti LVMSF remti projektai ir iš valstybės biudžeto finansuoti dvišalio bendradarbiavimo projektai, pavyzdžiui, Lietuvos–Ukrainos. Neįskaityti ir tarptautiniai projektai, kurių lėšos skiriamos studijoms, kvalifikacijai kelti ar tyrėjų mobilumui skatinti, pavyzdžiui, *Marie Curie* programos projektai.

Vertinant tarptautines programas neskirta balų už COST programas, nes iš ES lėšų apmokamo tik dalyvavimo šių veiklų renginiuose išlaidos, o mokslinius tyrimus pagal COST veiklas Lietuvoje iš biudžeto lėšų remia TPA. EUREKA projektai yra taikomojo pobūdžio ir turi moksliniams tyrimams būdingų elementų, todėl buvo įskaityti, neįskaityti projektai, finansuoti ES Struktūrinių fondų lėšomis.

Ekspertų grupės siūlymai: skatinant mokslinių tyrimų finansavimą ne biudžeto lėšomis, neįskaityti taikomųjų mokslinių tyrimų projektų, finansuotų valstybės biudžeto lėšomis – tokio būdu taikomiesiems mokslo darbams skatinti skirtos lėšos tektų ne jau gavusioms biudžetinių lėšų institucijoms papildomai finansuoti, o toms, kurios atlieka taikomuosius mokslo darbus pagal ūkio subjektų užsakymus. Būtina tiksliai nurodyti, kokius dokumentus apie vykdytas sutartis ir projektus institucijos turi pateikti. Jei tokie dokumentai nepateikti, ekspertai sutartį ar projektą turi vertinti pagal pateiktą informaciją, o jei jos nepakanka MTEP požymiams išvelgti, sutarčių ar projektų neįskaityti. Institucijos padalinių indėlių į mokslo darbą turėtų nurodyti pati institucija.

Parengta pagal Lietuvos mokslų tarybos informaciją

Klaipėdos apskrities odontologams – Nacionalinės pažangos premijos laureato patirtis

Dr. Tomas Linkevičius

Balandžio 22 d. Palangos viešbučio *Vanagupė* konferencijų salėje Nacionalinės Jaunimo pažangos premijos laureatas med. dr. Tomas Linkevičius vedė mokymus *Implantų protezavimas: nuo pavienių vainikėlių iki CAD/CAM technologijų*. Vienos dienos mokymų metu daugiau nei 40 odontologų iš Klaipėdos apskrities ir kitų Lietuvos regionų pateikta praktiškos ir lengvai klinikinėje praktikoje pritaikomos informacijos.

Vilniaus mokslo grupės bei Vilniaus implantologijos centro orga-

nizuojami mokymai pateikia pačią naujausią ir aktualiausią mokslinę informaciją, reikalingą klinikiniam odontologų darbui. Mokymų metu pateikiami konkretūs darbo su pacientais pavyzdžiai, video konferencijos metu mokymų dalyviai gali tiesiogiai stebėti atliekamą medicininę procedūrą.

Su kolegomis savo patirtimi Jaunimo pažangos laureatas dr. T. Linkevičius dalijasi atvirai, nevengia aptarti ir nesėkmių. Pasak jaunojo mokslininko T. Linkevičiaus, padarytos klaidos duoda vertingiausias pamokas.

„Sukauptos žinios negali būti slepiamos vien tam, kad galėtų pasitarnauti konkurentams arba nepatogu apie tai kalbėti su kolegomis. Noriu vystyti odontologijos tyrimus ir juos pritaikyti Lietuvoje, skelbti savo idėjas ir tyrimų rezultatus tiek tarptautinėje spaudoje, tiek kolegoms visoje Lietuvoje,“ – teigia dr. T. Linkevičius, mokymus odontologams vedęs Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Druskininkuose, taip pat skaitantis paskaitas Vilniaus universitete.

„Implantų atsiradimas odontologijoje maksimaliai praplėtė gydytojų galimybes padėti pacientui, tačiau labai svarbu viską atlikti nepriekaištingai ir tiksliai žinoti, kodėl pacientui siūlome vieną ar kitą protezavimo būdą,“ – teigiamą mokymų aprašė.

2009 m. Vilniaus mokslo grupė buvo įkurta tam, kad kurtų ir tobulintų

medžiagas, technologijas ir metodus odontologijos mokslo vystymui Lietuvoje. Vilniaus mokslo grupė nuolat organizuoja mokymus, sėkmingai įgyvendino keletą mokslinių projektų, kurie tapo pagrindu straipsniams, išspausdintiems pasaulinio lygio žurnaluose. 32 metų med. dr. gydytojas odontologas-ortopedas T. Linkevičius yra šios grupės mokslinis vadovas.

T. Linkevičius baigė Kauno medicinos universiteto Stomatologijos fakultetą (2000 m.), Vilniaus universitete įgijo gydytojo odontologo-ortopedo specialybę (2004 m.). 2009 m. Rygos Stradins universitete apsigynė medicinos mokslų daktaro disertaciją.

Vilniaus implantologijos centro gydytojas su partneriais – periodontologu Algirdu Puišiu bei veido ir žandikaulių chirurgu Simonu Grybausku – nuolat tyrinėja ir pritaiko savo srities naujoves, spausdina mokslinius straipsnius įvairiuose medicininiuose žurnaluose, skaito paskaitas mokslinėse konferencijose.

Nuo 2006 m. T. Linkevičius priimtas į tarptautinę organizaciją *International College of Prosthodontists*, vienijančią garsiausius pasaulio protezuotojus. 2009 m. pabaigoje už drąsą ir entuziazmą diegiant naujoves ir telkiant odontologus kūrybiniais ieškojimams T. Linkevičius apdovanotas Nacionaline Jaunimo pažangos premija.

Valdovų rūmų muziejus pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos bajorų karališkąja sąjunga

Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų direktorius dr. Vydas Dolinskas ir Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadovas Kęstutis Ignatavičius pasirašo ilgalaikio bendradarbiavimo sutartį

2010 m. balandžio 15 d. Pasaulio kultūros dienos skirtame renginyje Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai ir Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga pasirašė dvišalę ilgalaikio bendradarbiavimo sutartį. Atkuriamuose Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmuose pirmą kartą surengtame viešame kultūros vakare susitarta aktualinti bei populiarinti Lietuvos valstybės ir visuomenės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės parlamentarizmo ir bajorijos istoriją, puoselėti Lietuvos kultūros paveldą, atgaivinti istorinės genealogijos ir heraldikos tradicijas, vykdyti bendrus švietėjiškus ir kultūrinius projektus.

2009 m. sausio 1 d. savo veiklą pradėję Valdovų rūmų muziejus plečia partnerių tinklą. Jau yra pasirašytos ilgalaikio bendradarbiavimo sutartys su keturiais istorinės rezidencijos pobūdžio

muziejais užsienyje (Lenkijoje bei Baltarusijoje) ir su keliomis muziejėmis bei mokslo įstaigomis Lietuvoje. Valdovų rūmų muziejus taip pat nori užmegzti bendradarbiavimo ryšius ir su Lietuvos istoriją bei kultūrą puoselėjančiomis visuomeninėmis organizacijomis.

Nuo 1994 m. veikianti Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga populiari Lietuvoje bajorijos istorinį paveldą, nuosekliai remia Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų atkūrimą, siekia, kad jie būtų kuo greičiau iki galo įrengti, formuoja kultūros mecenatystės tradicijas Lietuvoje. Šios organizacijos lėšomis Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centre 2008–2009 m. buvo restauruojamas vertingas XVII a. gobelenas *Drakonas, ryjantis kiaušinius* (Brukselis, Flandrija). Dabar jis ekspozuojamas Taikomosios dailės muziejuje nuolat veikiančioje parodoje *Gotika. Renesansas. Barokas – Valdovų rūmų*

interjero vertybės. Ateityje gobelenas papuošiu šiuo metu atkuriamų Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų istorinį interjerą. Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga taip pat įsipareigojo finansuoti keturių raktinių akmenų Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų gotikinės sargybinės skliautuose gamybą. Juose bus vaizduojami Vilniaus rezidencijos rekonstrukciją XV a. pabaigoje pradėjusio Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro Jogailaičio, jo žmonos Elenos bei tėvų – Kazimiero Jogailaičio ir Elžbietos Habsburgaitės – herbiniai skydai.

Bendradarbiavimo sutartį pasirašė Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų direktorius dr. Vydas Dolinskas ir Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadovas Kęstutis Ignatavičius. Dokumentas buvo patvirtintas parašais Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmuose pirmą kartą surengto viešo kultūros vakaro *Muzika Valdovų rūmuose* metu. Renginyje prisiminta Pasaulio kultūros dienos idėja – skatinti žmonijos atsakomybę už istorijos, kultūros ir meno vertybių išsaugojimą. Vakaro metu apžvelgtos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės muzikinės kultūros tradicijos, pristatyti pagal senąsias technologijas žinomo meistro iš Latvijos Janio Kalninio (Jānis Kalniņš) pagaminti kameriniai vargonai, surengtas senosios muzikos koncertas. Istoriniai duomenys liudija, kad tokiais vargonais XVI–XVII a. buvo muzikuojama Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmuose ir Lietuvos didikų bei bajorų dvaruose.

Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų informacija

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.prenumerata.lt

PRIPAŽINIMAS

Iškilmingai pagerbti geriausių 2009 m. Lietuvoje apgintų disertacijų autoriai

Vilma Petrikaitė

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos korespondentė

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos (LJMS) iniciatyva balandžio 8 d. LR Prezidento rūmų Baltojoje salėje iškilmingai apdovanojami geriausių per praėjusius metus Lietuvoje apgintų disertacijų autoriai.

Tokie apdovanojimai Lietuvoje rengiami jau ketvirtus metus. Jaunuosius mokslų daktarus sveikinusi LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė pabrėžė, kad šis konkursas yra graži iniciatyva, stiprinanti ir skatinanti mokslu bendruomenę. Anot valstybės vadovės, pagrindinis šalies klestėjimo variklis – kūrybingi, išsilavinę žmonės.

LJMS vadovė Vilma Petrikaitė pasidžiaugė, kad konkursas *Geriausios disertacijos* tapo gražia tradicija, susilaukia nemažo visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio. „Šia iniciatyva norime didinti Lietuvos jaunųjų mokslininkų motyvaciją vykdyti aukščiausios kokybės ir svarbos visuomenei mokslinę veiklą“, – teigė Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos pirmininkė. Konkurso metu siekta atrinkti tas disertacijas, kurios geriausiai atspindėtų ambicingą LJMS viziją – *Lietuvos mokslininkai – pasaulinio lygio mokslo elitas*.

Nuo pat LJMS konkurso *Geriausios disertacijos* pradžios šią idėją palaikantis DnB NORD bankas įsteigė 5000 litų apdovanojimą už geriausių humanitarinių ir socialinių mokslų sričių disertaciją. Šis prizas skirtas Vilniaus universiteto filologui Vytautui Rinkevičiui už disertaciją *Prūsų kalbos kirčiavimo sistema*. Konkurso nugalėtoju fizinių technologijos ir biomedicinos mokslų srityse tapo Vilniaus universiteto fizikas Jūras Mickevičius, apgynęs disertaciją *Krūvininkų rekombinacija plačiatariuose nitridiniuose puslaidininkuose*. Antrus metus iš eilės konkursą remianti AB TEO LT, neabejinga mokslui ir švietimui, įsteigė 5000 litų premiją.

Šiemet įsteigta ir papildoma nominacija – geriausiai disertacijai aplinkosaugos tematika. Europos Parlamento narė Radvilė Morkūnaitė, dirbanti aplinkosaugos komitete, aplinkos inžinerijos ir kraštovarkos mokslo daktarui Alvydui Zagorskiui už disertaciją *Mažo našumo oro valymo biofiltrų tyrimai ir kūrimas* įteikė 1000 Lt piniginių prizą, žurnalo *National Geographic* prenumeratą ir kvietimą apsilankyti Europos Parlamente.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto menotyrininko dr. Liutaurio Nekrošiaus disertacija pripažinta viena geriausių 2009 m. tarp šalies jaunųjų mokslininkų, ką patvirtina ir iš LR Prezidentės Dalios Grybauskaitės rankų gautas apdovanojimas

Iškilmių metu pagerbti ir kiti į antrą konkurso etapą atrinkti jaunieji mokslų daktarai. Tai chemikai Edvinas Orentas (VU) ir Aušra Tomkevičienė (KTU), matematikas Giedrius Alkauskas (VU), statybos inžinerijos mokslų daktaras Viktor Gribniak (VGTU), teisininkas Raimundas Moisejevas (MRU), menotyrininkas Liutauras Nekrošius (VGTU), istorikas Valdemaras Klumbys (VU) ir sociologė Aušra Rimaitė (KTU). Visiems laureatams iškilmių metu įteikti LJMS diplomai ir pažintinio žurnalo *GEO* prenumeratos.

Matematikui G. Alkauskui Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga įsteigė specialų prizą už disertacijos originalumą, nes apie šį darbą itin palankiai atsiliepė daugelis vertintojų, pabrėžę matematikos darbo išskirtinumą.

„Visiems Lietuvos mokslininkams linkiu naujų kūrybinių idėjų, susitelkimo, atradimų ir iškilnių darbų, stiprinančių mūsų Tėvynę. Ypač nuoširdžiai sveikinu mokslinės bendruomenės sprendimu išrinktus jaunųjų mokslininkų

konkurso laimėtojus ir linkiu jiems dar ambicingesnių darbų bei idėjų, – sveikindama jaunuosius mokslininkus sakė šalies Prezidentė Dalia Grybauskaitė. – Tikiuosi, kad šis pripažinimas bus Jums paskata siekti pasaulinio lygio mokslo rezultatų.“

Pretendentai į Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos (LJMS) apdovanojimą už geriausias 2009 m. Lietuvoje apgintas disertacijas paaikšėjo kovo 20 d. pirmojo atrankos etapo vertinimo komisijos posėdyje. Iš viso konkursui buvo pasiūlyta beveik aštuoniasdešimt disertacijų, todėl atrinkti darbus, iš kurių antrajame etape išrinkti patys geriausi, buvo sunkus uždavinys: vertintojai daugiau nei mėnesį skaitė ir vertino individualiai, paskui diskutavo bendrame komisijos posėdyje.

Vertinimo komisiją sudarė aktyvūs Lietuvos mokslininkai, po daktaro laipsnio įgijimo paskelbę reikšmingų publikacijų. Dalis komisijos narių savo daktaro disertacijas yra apgynę, mokslinį darbą dirba užsienyje, tačiau

stengiasi palaikyti ryšius su Lietuvos akademinė bendruomene, kiti tęsia aktyvią mokslinę veiklą gimtinėje.

Teikti siūlymus galėjo LJMS nariai ir visi Lietuvos mokslininkai bei doktorantai. Renkant geriausias darbus buvo atsižvelgiama į tokius kriterijus kaip mokslinių tyrimų svarba ir vertė, tyri-

mų metodologijos efektyvumas ir naujumas, išvadų pagrįstumas, disertacijos originalumas. Didelis dėmesys buvo skiriamas disertacijos tema publikuotų darbų kokybei, atliktų tyrimų svarbai tarptautiniu lygiu. Itin sunkus uždavinys teko antrą etapą vertintojams, kurie turėjo atrinkti geriausius darbus iš gana skirtingų disertacijų. Ekspertai stebėjosi aukšta jų kokybe ir konkurencingumu su užsienio darbais.

Antrą etapą vertintojai – didelę mokslinio darbo patirtį sukaupę Lietuvos ir užsienio mokslininkai: prof. Rimantas Daugelavičius, prof. Gytis Juška, prof. Jurgis Kadziauskas, prof. Algis Krupavičius, prof. Eugenijus Manstavičius, prof. Gediminas Merkys, prof. Algis Mickūnas (JAV), dr. Rimvydas Petrauskas, prof. Kęstutis Sasnauskas, prof. Edita Sužiedelienė.

Geriausių disertacijų autoriai bus kviečiami tapti kitų metų konkurso vertintojų komisijos nariais.

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga konkursą *Geriausios disertacijos* organizuoja nuo 2006 metų. Šią iniciatyvą rėmė šveicarų fondas *Gebert Ruff Stiftung*, AB TEO LT, bankas DnB NORD, UAB *Ekspla*, leidykla *Alma littera*, pažintinis žurnalas *GEO*.

Šių metų konkursas yra LJMS vykdomo projekto *Jaunųjų mokslininkų tinklo plėtra* dalis. Projektą finansuoja Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija pagal EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus. Šio projekto tikslas – jaunųjų mokslininkų tinklo, apimančio mokslu besidominčius moksleivius, studentus, doktorantus ir mokslų daktarus, stiprinimas ir plėtra.

LR Prezidentūroje Lietuvos mokslų tarybos pirmininkas prof. Eugenijus Butkus pasveikino savo doktorantą Edviną Orentą, jo mamą ir žmoną Astą, dalyvavusius geriausių disertacijų autorių apdovanojimo ceremonijoje

Pirmoje eilėje iš kairės: istorikas dr. Valdemaras Klumbys, geriausios humanitarinės srities disertacijos autorius filologas dr. Vytautas Rinkevičius, teisininkas dr. Raimundas Moisejevas, chemikė dr. Aušra Tomkevičienė

Prie ceremoniją susikaupė Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos pirmininkė Vilma Petrikaitė, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Valdemaras Razumas, LR švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius ir kiti renginio dalyviai

LJMS pirmininkė dr. Vilma Petrikaitė pradeda dalyti šventinį tortą

Niekas nenorėjo gimti

Meno tiesa ir gyvenimo tiesa nėra tapati, bet kartais stebėtinai sutampa. Todėl reportažą iš XI Lietuvos mokslininkų sąjungos (LMS) suvažiavimo bus teisingiausia pradėti epizodu iš Vytauto Žalakevičiaus filmo *Niekas nenorėjo mirti*. Tuo labiau, kad abu šie įvykiai – suvažiavimas ir šio filmo demonstravimas per LTV laimingo sutapimo dėka vyko balandžio 17-ąją.

Broliai Lokiai su partorgu (aktorius A. Šurna) kalbina vieną ir kitą valstietį užimti žuvusio apylinkės pirmininko vietą, bet visi kaip nelabasis kryžiaus kratosi peršamų pareigų – mat jau penktas pirmininkas per pusantrų metų nukeliavo pas Abraomą. Paprasti kaimo žmoneliai nenori būti šeštąja auka, o apylinkė negali būti be valdžios. Sunkiai išsprendžiama kolizija.

Pagal tą patį scenarijų kartojosi kai kurie esminiai Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavimo epizodai, tik nebuvo partorgo, nors ir brolių Lokiečių, t. y. laisvanoriškų agitatorių vaidmenis taikė daug suvažiavimo dalyvių. Nuo to norinčiųjų užimti pirmininko postą nepadaugėjo. Dvi pastarąsias kadencijas LMS vadovavęs Antanas Kulakauskas valdžios teikiama malonumui atsikando. Pranas Baltrėnas ir Jadvyga Kerienė tikino, kad ir taip jau beveik „užmaugti“ įvairių pareigų ir įsipareigojimų Vilniaus Gedimino technikos universitete. Noro pasipuosti pirmininko „regalijomis“ ne išreiškė ir Šiaulių universiteto profesorius Vaclovas Tričys. Į suvažiavimą neatvykusį V. Tričių LMS pirmininku siūlyta išrinkti neakivaizdinį būdą, tačiau derybos nepavyko. „Pasiuokoti“ LMS buvo siūloma Alfonsui Ramonui, bet Klaipėdos universiteto prorektorius pareigos pasirodė besančios neįveikiama kliūtis tapti dar ir visuomenininkų organizacijos vadovu. Entuziazmo neparodė Bronislovas Kaulakys, ne vienus metus donkichotiškai ginantis Lietuvos mokslo ir mokslininkų interesus beviltiškoje kovoje su įvairaus plauko biurokratais ir valstybės institucijomis. Nesusižavėjo pasiūlymu ir Vincas Būda, nes be tiesioginio darbo Vilniaus universiteto Ekologijos institute jis yra ir Lietuvos mokslo tarybos narys. Vilniaus universiteto Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktoriaus pavaduotojas Vygintas Gontis vadovauja ir Lietuvos mokslininkų sąjungos institutui – kandidatūra atkrinta. Ir Andrius Bielskis iš Mykolo Romerio universiteto apsidraudė nuo jam siūlomų pareigų užimtumu, būsimąja stažuote Didžiojoje Britanijoje ir kitais kone iš dangaus prislėgusiais sunkumais.

Žodžiu, broliams Lokiams varyti agitaciją tarp įbaugintų pokario kaimiečių buvo paprasčiau ir sekėsi veiksmingiau, nes su žmonių norais ir jokiomis demokratijomis buvo galima nesiskaityti. Pirmininku paskirtas Vaitkus (aktorius Donatas Banionis), prieš tai jį dar gero-kai apkūlus ir apstumdžius. Mat Vaitkus buvo „iš miškinų“, ir nors savo „kaltes“ prieš naująją valdžią išpirkęs, bet vis tiek pažeidžiamas, tiko masalu į spąstus viloti kitus miško „brolius“.

Iš LMS suvažiavimo dalyvių niekas nenorėjo atgimti naujoje – demokratiškai išrinkto LMS pirmininko kokybėje. Iškalbingas simptomas, rodantis, kad mokslininkų bendrijoje per praėjusius 20 metų labai teigiamų pokyčių neįvyko. Veikia priešingai. Mokslininkų sąjunga, kuri buvo kurta kaip mokslininko atspara, mokslininkų profesiniam interesams

Politologas Antanas Kulakauskas Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininko pareigas perleido matematikui Rimui Norvaišai

atstovaujanti ir jų interesus ginanti organizacija, šiandien atsidūrusi ties pavojinga jos tolesnei egzistencijai riba. Išeitų, kad nėra reikalo tokią socialinę mažumą ginti. Esamą padėtį būtų galima įvardyti vienu žodžiu – nusivylimas. Nusivylimas ne vien pačia Lietuvos mokslininkų sąjunga, kiek šalies moksle, švietime, apskritai valstybės gyvenime vykstančiais pokyčiais. Ar daug vertos visos reformos, jeigu kelia tų pačių žmonių, dėl kurių permainingi juk ir siekiama, nepasitikėjimą ir nusivylimą? Kuo tada dabartinės reformos skiriasi nuo tų, kai „geležinė ranka“ visi buvo varomi į šviesų rytą?

Individas, asmenybė lieka tik statistinis vienetas suvestinėse, viską lemia koalicijos, pozicijos (ar opozicijos) dauguma, pusiau vieši ir šešėliniai klanai, interesų grupuotės, užsitikrinimas maistavietės prie struktūrinių fondų ir kitokia velniava, kai visai nebeaišku, kas ir su kuo yra visos šios pragariškos partitūros užsakovas, sumanytojas ir dirigentas.

Regis, kažkuris iš poetiškos mąstytėnos atstovų yra pastebėjęs, kad viso pasaulio reformos nieko vertos, jeigu nesidžiaugia tų reformų adresatas – žmogus. O jis šiandien nesidžiaugia, nebent filosofikai save ramina, kad gali būti ir blogiau. Juk neveltui rytiečiai nedraugams kartais palinki: kad tau tektų gyventi reformų laikais!.. Kad reformos būtinos, vargu ar kas mąstantis abejoja, tačiau gyvenime matęs šilto ir šalto normalus žmogus suabejoja, kur šalies mokslą nuves „geležinė“ ranka? Ypač jeigu tai visąžinių ranka.

Žmonija panašioms socialinių lūžių atvejams turėjo išsidirbusi pakankamai veiksmingus stabdžius ir atsvaros mechanizmus. Vienas iš tokių – principinga, drąsi ir atsakomybę jaučianti akademinė bendruomenė. Ar tokią turime? Mokslininkų sąjunga pagal patį jos užmanymą kaip tik ir galėtų būti toks pilietinės visuomenės minimodelis. Bent jau tam tikroje visuomenės dalelėje – pačioje mokslininkų bendrijoje. Šią bendriją paversti bendruomene, kurią jungtų profesiniai ir aukštesni tikslai – ar nebūtų siekiama? Savo bendrus interesus, Lietuvos mokslo reikalus ir ateities viziją suvokianti mokslininkų bendruomenė būtų jėga, su kuria sunku būtų nesiskaityti. Deja, šiandien šalyje tokios bendruomenės pėdsakus galėtų išžvelgti nebent neįtikėtinomis vaiz-

duotės galiomis apdovanotas pėdsakys.

1989 m. įkurtoji Lietuvos mokslininkų sąjunga kelyje į Lietuvos nepriklausomybę ir ją paskelbus užėmė labai aktyvią poziciją, jos nariai dalyvavo visuose svarbiausiuose mokslo politikos vyksmuose. Bene reikšmingiausi to meto laimėjimai – iš po Lietuvos MA „skėčio“ ištrūkę mokslo institutai ir 1991 m. priimtasis LR Mokslo ir studijų įstatymas, įteisinęs Lietuvos aukštųjų mokyklų autonomiją ir virsmų metu padėjęs išsaugoti turėtą šalies mokslo potencialą.

Sąmoningai ar ne, bet pastaraisiais metais vykę procesai slopino mokslininkų bendruomenės telkimo galias. Juk net Lietuvos mokslo taryba, iš pradžių buvusi mokslininkams atstovaujanti institucija, kurios nariai – pačių mokslo institucijų išrinkti ir deleguoti nariai, pamažu virto iš esmės skirtingų narių institucija.

Galima diskutuoti, ar narsus įsitraukimas į mokslo politikos reikalus ir iš to neišvengiamai kylanti konfrontacija su kitomis panašų tikslų siekiančiomis jėgomis nepakenkė pačiai Lietuvos mokslininkų sąjungai. Ne tas pats dalykas – ginti mokslininko interesus ir dalyvauti mokslo politikos peripetijose. Aišku, dalyvavimas mokslo politikoje teikė galimybę vienyti įvairių mokslo institucijų ir mokslininkų jėgas, tokiu būdu kurti ir mokslininkų bendruomenės pradmenis. Tačiau energijai liejantis per kraštus

tokioje „švogerių“ šalyje kaip Lietuva be galo sudėtinga atsiriboti nuo asmeniškumų, bendram labai atsisakant savo institucijos ar asmeninių interesų.

Iš pradžių net per tris tūkstančius narių, 24 skyrius ir 18 grupių (neturinčių juridinio asmens statuso) jungusi Mokslininkų sąjunga pradėjo trauktis kaip toji šagrenės oda. Daug nusivylusių mokslininkų šią organizaciją paliko ir dėl to, kad nebeatė jos veikimo prasmės. Vien oponuoti valdžios institucijoms dėl priimamų sprendimų ar įstatymų projektų atskirų straipsnių buvo gal ir garbingas uždavinys, bet tokia veikla neišvengiamai Mokslininkų sąjungą statė ir į tam tikrą konfrontaciją su tų projektų rengėjais, iniciatoriais ir autoriais. Tik brandžioje valstybėje gali būti suprasta senolių išmintis: jei norime, kad karos nesnaustų, augtų sveikos žuvys, į tvenkinį reikia įleisti lydy... Jeigu Seime dalykiškos opozicijos svarba suvokta, tai toli gražu dar ne visose gyvenimo srityse.

Antanas Kulakauskas pripažįsta, kad dvi kadencijas sutiko būti LMS pirmininku, tikėdamasis, kad šalyje bus suprasta tokių visuomeninių organizacijų kaip LMS svarba ir jas bus pradėta remti valstybės mastu. LMS atžvilgiu galioja įstatyminė nuostata, kad tokios organizacijos veikla gali būti remiama. Tai nereiškia, kad turi būti remiama. Įstatymuose tokie niuansai yra ganėtinai

pavojingi, nes pančioja organizacijos veiklą: patiks aukštesniems vadovams ar „pilkiesiems kardinolams“ organizacijos veikla – bus pabarstyta trupinių, nepatiks – eik iš kur atėjęs.

Kol šalyje nebus stiprios ir veiksmingos mokslininkų bendruomenės, apie bent kiek realesnę mokslininkų įtaką valstybėje – sprendžiant bent jau mokslo institucijų ir paties mokslo likimo šalyje reikalus – sunku kalbėti. Apie tokios mokslininkų bendruomenės kūrimo šalyje svarbą gal ir reikėtų susimąstyti naujos kadencijos LMS tarybos nariams. Regis, naujasis LMS pirmininkas Rimas Norvaiša tą gerai suvokia. Jis siūlo megzti LMS ryšius su mokslo draugijomis, aukštųjų mokyklų profesinėmis sąjungomis. Pačiam Rimui Norvaišai buvo didžiausias netikėtumas, kai buvo išrinktas naujuoju LMS pirmininku.

Trumpai pristatysime naująjį pirmininką. Vilniaus universitete matematiko diplomą įgijo 1980 m., mokslų kandidatu (nostrifikuota į mokslų daktaro laipsnį) tapo 1985 m., habilituotu mokslų daktaru – 2001 metais. Visi šie laipsniai įgyti dirbant akademinėse pareigose Vilniaus universitete. Nuo 2002 m. dirba Matematikos ir informatikos institute.

Vilniaus universitete skaitė įvairius matematikos kursus: atsitiktinių procesų ir mato teorijos, realaus kintamojo funkcijų teorijos, šiurkščiųjų funkcijų analizės, finansų matematikos, statinės bendrosios pusiausvyros, dinaminės ekonomikos, matematinės analizės. Skaitė matematikos kursus Aarhus University (Danija) ir The Fields Institute Toronte (Kanada).

Dalyvavo mokslinėse konferencijose Nyderlanduose, JAV, Kanadoje, Vengrijoje, Danijoje, pranešimus skaitė Ukrainoje, Tuvoje, Lenkijoje, Švedijoje, Vokietijoje, JAV, Meksikoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, Kretroje, taip pat ir Lietuvoje vykusiose mokslinėse konferencijose. Parašė vadovėlių *Statinės bendrosios pusiausvyros pagrindai* (Mokslo aidai, Vilnius, 2007).

Taigi LMS pirmininko pareigose politologą pakeitė matematikas. Ar tai ilies šviežio kraujo į šiek tiek pavargusias LMS arterijas, parodys laikas. Palinkėsime LMS naujam pirmininkui šviesesnio finalo už tą, kurį savo filmui pasirinko Vytautas Žalakevičius. Per žalią girią bėga ausis suglaudęs baltas kiškutis, kryžkelėse iš koplytelių nebyliai stebint šventųjų medinukams... Šį kartą tegu tai bus ne apie mus.

Gediminas Zemlickas

Kad LMS turėjo daugiau nei 3 tūkst. narių, dabar primena tik archyve saugomos jų kortelės

LMS suvažiavime bene daugiausia emocijų sukėlė pirmininko rinkimai

Prabyla ilgai snaudęs Lietuvos pramonės vulkanas

■ Atkelta iš 1 p.

pirmiausia prof. Stepo Janušonio ir Vidos Janušonienės pastangomis buvo sukurti pirmieji saulės elementai. Pradėta jų gamyba, pasirašyta pagamintų saulės elementų tiekimo sutartis su viena Vokietijos įmonių, bet visas kortas sumaišė 1994 m. „Nuklono“ bankrotas. Tada S. Janušonis ir V. Janušonienė pradėjo dirbti PUSLaidininkų fizikos institute, kur toliau plėtojo savo dar „Nuklone“ pradėtuosius mokslo taikmuosius darbus. Tiesa, tie darbai įgijo kiek kitokį pobūdį.

Jei prabilome apie šaknis, svarbu pažymėti, kad lietuviška saulės elementų gamybos technologija buvo kuriama remiantis pagrindinių to meto mikroelektronikos technologijų galimybėmis, tačiau turėjo esminį naujumo elementą – naudojo S. Janušonio suformuluotus savaiminio formavimosi principus. Nors šis pavadinimas nepriėjo, šie principai šandien plačiai naudojami, ir ne tik saulės elementams.

Šių metų balandžio 10 d. Vilniaus universiteto Matematikos ir informaticos institute Visoriuose buvo pasirašomos LR Ūkio ministerijos sutartys dėl aukštųjų technologijų verslo investicijų integruoto mokslo, studijų ir verslo centro „Santara“. Renginio metu pristatytas filmukas, skirtas minėto centro „Santara“ įmonių technologiniams procesams. Kai kuriuose jų taip pat numatoma naudoti savaiminio formavimosi principą, nors ne visada ta sąvoka technologinėse aplinkose įvardijama.

Ateinančios į rinką trečiosios kartos fotoelektros gaminių technologinėse linijose šie procesai naudojami sėkmingai.

ML. „Nuklono“ griūtis 1994 m. kuriam laikui pristabdė saulės elementų gamybos pradžią Lietuvoje. Kodėl šios pažangios, labai perspektyvios užsimezgiusios šakos neperėmė kitos Lietuvos įmonės? Gal nebuvo numatyta, kaip bus realizuojami pagamintieji saulės elementai?

J. Ulbikas. Ryšiai tarp mokslininkų ir gamybininkų tikrai buvo, kiek žinau, buvo rengiamasi pasirašyti kontraktą dėl 2 milijonų saulės elementų tiekimo vienai iš užsienio kompanijų. Lietuvos pramonėje vykę procesai, „Nuklono“ bankrotas sustabdė beįsisiūbuojančią

Balandžio 8 d. LR ūkio ministras Dainius Kreivys pasirašė paramos sutartis dėl aukštųjų technologijų verslo investicijų integruotame mokslo, studijų ir verslo centre „Santara“ pagal „LyderisLT“ programą. Nuotraukoje – sutarties su UAB „ViaSolis“ pasirašymo momentas: LR ūkio ministras Dainius Kreivys, LVPA direktorius Saulius Jakštas ir „ViaSolis“ direktorius Algirdas Kuliešius

veiklą. Kodėl naujos užsimezgančios technologijos neperėmė kitos įmonės? Reikia suprasti to meto sąlygas. Tarkime, tuo metu vieną saulės elementą, pagamintą ant 10 cm skersmens silicio plokštelės buvo galima parduoti už 3–4 JAV dolerius, o „Venta“ už tą pačią kainą parduodavo didelę paklausą turėjusius jėgos puslaidininkius ir įvairius elementinės bazės darinius, kurių galima buvo sutalpinti ant tokios pat silicio plokštelės dešimtimis. „Ventai“ nebuvo didesnio intereso imtis visiškai naujos gamybos, nes ir įmonės įprasti gaminiai turėjo didelę paklausą.

Antras veiksnys, dėl kurio saulės elementų gamybos tuo metu nesiėmė kitos verslo struktūros, – pati tų elementų gamyba. Tais laikais saulės elementai buvo gaminami iš atliekų, kurios likdavo nuo mikroelektronikos pramonės. Įsivaizduokime: ant plokštelės daroma

mikroschema, bet jeigu jos parametrai neatitikdavo reikalavimų, tokia plokštelė atitekdavo saulės elementų gamybai. Šalyje nelikus mikroelektronikos pramonės, baigėsi ir atliekos, naudotos saulės elementų gamybai.

Gal sąmoningai griauia Lietuvos pramonę?

Ramutis Simas Petrikis. J. Ulbikas apibūdino situaciją, į kurią nepriklausomybės pradžioje pateko Lietuvos pramonė. Tarybų Sąjungos erdvėje Lietuvos taikomasis mokslas ir pramonė buvo neblogo išvystyta, bet senajai ekonominei sistemai sugriuvus, atsivėrus sienoms tapo akivaizdu, kad sovietinės technologijos pasenusios ir naujomis sąlygomis visiškai nekonkurentiškos. Pramonės ekspertai iš Vakarų nemažai važinėjo į Lietuvą, bandė susipažinti su Lietuvos pramonės galimybėmis, vietos sąlygomis, bet jų išvados dažniausiai būdavo vienareikšmės: rinkos sąlygomis Lietuvos pramonė konkurencijos neatlaikys.

Iš tiesų daugelyje pramonės šakų konkuruoti negalėjome. Tai pasakytina net ir apie garsėjusią Lietuvos staklių pramonę. Nebuvome pratę dirbti rinkos sąlygomis. Kalbos, kad Lietuvos pramonė buvo sugriauta sąmoningai, visiškai nepamatotos. Šiam teiginiui patvirtinti pateiksiu pavyzdį iš buvusios Vokietijos Demokratinės Respublikos. Jos pramonė buvo gero lygio, bent jau lyginant su Tarybų Sąjungos pramonė, kai kuriose srityse net ją lenkė. Kas atsitiko griuvus Berlyno sienai ir VDR susijungus VFR? Vakarų Vokietijos vadybininkai pirmiausia įvertino VDR pramonės konkurentiškumą. Paaiškėjo, kad pramonė nekonkurentiška, todėl tos įmonės buvo uždarytos.

Lietuvoje vyko kitaip – gamyklos buvo privatizuojamos, naujieji savininkai iš bankų ėmė kreditus, grąžinti nesugebėjo ir taip sužlugdė bankus. Nepavyko išgelbėti įmonių, ir ne todėl, kad direktoriai buvo sukčiai. Tokia buvo reali situacija.

Vokiečiai tuos pačius dalykus sprendė drastiškai, privatizavo įmones, nepaklausius pardavė už maršką, o jei ir už maršką neatsirado pirkėjų, tokių įmonių pastatus nugriovė ir paruošė statybos aikštelę naujiems investuotojams. Vakarų Vokietija ryžtingais sprendimais laimėjo laiko.

ML. Vokietija naudojo šoko politiką, o Lietuva – senos pramonės ir ūkio agonijos politiką. Ar taip galima apibendrinti?

R. S. Petrikis. Vokiečiai taip elgtis galėjo, nes turėjo lėšų: išmokėjo tų įmonių darbuotojams pašalpas, juos perkvalifikavo, nukreipė į kitas pramonės šakas. Lietuvai neužteko finansinių galių taip veikti, todėl sunkumai užgule žmonių pečius.

Labai gera demonstracija – ta pati vokiečių tauta Rytų ir Vakarų Vokietijoje, bet ekonominių sistemų skirtumas akivaizdus. Tas pats Pietų ir Šiaurės Korėjoje, Pietų ir Šiaurės Vietname, pagaliau Honkonge ir Kinijos Liaudies Respublikoje. Akivaizdesnio rinkos ekonomikos pranašumo prieš planinę net būti negali. Patvirtinimas, kad lemia net ne žmonės, bet ekonominės sistemos privalumai arba trūkumai.

Beje, patys Rytų vokiečiai vieno mūsų pokalbio metu pripažino, kad buvo net per daug paveikti netikusios sistemos. Girdi, lietuviai prisitaikė, socializmą statė nelabai sąžiningai, o Rytų vokiečiai buvo įtikėję socialistinės sistemos pranašumais. Užtat jiems kritikos negailėjo Vakarų vokiečiai: girdi, lietuviai už nepriklausomybę kovojo ir

iškovojo, o Rytų vokiečiams viskas teko už dyką griuvus Berlyno sienai...

Šiuos objektyvius dėsningumus svarbu suvokti. Lietuvoje mėgstama švaistyti kaltinimais: sugriautas žemės ūkis, pramonė ir pan. Realios naujomis sąlygomis nei senoji pramonė, nei žemės ūkis išgyventi negalėjo. Bet ką visados Lietuvoje pastebėdavo atvykėliai iš Vakarų? Kad lietuviai kvalifikuoti specialistai, o turėdami gerus įrenginius ir gerą vadybą galėtų puikiausiai dirbti naujomis sąlygomis. Bet toje situacijoje kaip tik viso to ir stigo.

Kai mokslas ir verslas randa bendrą kalbą

ML. Tad „Nuklone“ praėjusio amžiaus paskutiniajame dešimtmetyje užsimezgiusios saulės elementų gamyba iš šiandienos pozicijos vertintina kaip griūvančios ekonominės sistemos auka? O gal vis dėlto suteikė pagrindus dabarties darbams? Gal Lietuvos ekonomika, mokslas ir verslo žmonių psichologijai jau pribrendo tokiems darbams?

R. S. Petrikis. Manau, kad „Nuklone“ dirbusių Stepo ir Vidos Janušonių įdirbis buvo labai didelis. Yra kelios priežastys, kodėl būtent dabar pasukome į fotoelektros priemonių gamybą. Jas ir panagrinėkime.

Pirma. Akivaizdu, kad Lietuva gali konkurentiškai gaminti tik tokius gaminius, kuriems reikia mažai žaliavų, bet daug proto ir žinių. Deja, ryšio tarp verslo ir mokslo ligi šiol buvo labai mažai. Verslininkai iš mokslininkų reikalauja konkrečių dalykų, o mokslininkai prašo pinigų, už kuriuos „ką nors padarys“. Bet to maža. Mūsų asociacija ir siekia tą atotrūkį tarp verslo ir mokslo maksimaliai sumažinti. Kadangi tai abipusis siekis, tai ir rezultatai akivaizdūs – turime proveržį.

Bendrovės „BOD Group“ ir „Baltic Solar Energy“ generalinis direktorius Vidmantas Janulevičius ateities perspektyvas sieja su alternatyvios energetikos plėtra Lietuvoje

Antra priežastis. Pasaulinė saulės elementų ir modulių rinka auga labai sparčiai – kasmet po 30 procentų. Lietuvai tai akivaizdus šansas į tą procesą įsiliesti. Vargu ar galėtume rasti kitą tokią perspektyvią gamybos šaką, kuri būtų tokia patraukli. Tokio pobūdžio rinkų yra ir daugiau – biotechnologija, lazerių kūrimas ir gamyba, gal dar viena kita sritis. Fotoelektros elementų gamybai Lietuva turi pakankamai aukšto lygio mokslininkų ir gamybininkų. „Nuklono“, „Ventos“, buvusių vadinamųjų pašto dėžučių, mokslo institutų darbuotojai niekur nedingo, nors vietoj mikroelektronikos darbų užsiima gal kitais.

Atsiradus palankiai ekonominei situacijai, į Lietuvą atėjus ES Struktūrinių fondų lėšoms galima saulės elementų ir fotoelektros modulių gamybos imtis. Mūsų asociacija siekia tą užduotį įgyvendinti. 2008–2009 m. tie darbai įgavo realų pagrindą. Štai kad ir kolega Vidmantas Janulevičius – vadovauja bendrovei „BOD Group“, gaminančiai kompaktinius diskelius, bet mato saulės elementų gamybos perspektyvas ir ryžtasi greta jau tradicine tapusios gamybos imtis naujos. Lietuva nėra tokia didelė, kad skaidytų jėgas. Sutarėme, kad tai sritis, kur mokslas ir verslas gali eiti ranka rankon, o veikdami drauge galime daug pasiekti. Mūsų asociacija tiems bendriems interesams atstovauti ir įkurta, kad vienu balsu galėtume kalbėti su instancijomis, priimančiomis sprendimus – Ūkio ir kitomis ministerijomis, teisėkūros institucijomis ir pan. Nuomonės gali skirtis, bet kylančius klausimus sprendžiame per asociaciją.

Vidmantas Janulevičius. Didesnių prieštaravimų tarp asociaciją sudarančių bendrovių kol kas neįvyko, nes jei tik diskutuosime ir ginčysimės, traukiny nuvažiuos. Asociacijos prezidentas R. S. Petrikis sugeba užglaistyti aštresnius kampus, o jų gali būti, kai reikalaui sukasi apie lėšas ir pan. Mūsų veiklos kryptys skiriasi, todėl apie jas papasakosiu.

Mes, verslininkai, į daug ką žvelgiame paprasčiau – mums tai nauja verslo rūšis. Jai nors ir buvo padėtas pamatas, bet nei savo gaminių eksportuoti, nei vaisingai bendradarbiauti su užsienio įmonėmis ar plėtoti gamybos nebuvo sąlygų, nors poreikis saulės elementams ir moduliams jau buvo. 1992 m. tai veiklai plėtoti buvo gal per anksti. Vokietijos saulės elementų gamyba pradėta 1996 m., o 2000 m. priimtas Fotovoltaikos įstatymas, davęs postūmį visos ES mastu.

ML. Kokia to įstatymo esmė?

V. Janulevičius. Vokiečiai suprato, kad norint fotoelektros gamybos sritį ir apskritai visą alternatyviąją energetiką išvystyti, iš pradžių reikia ją dotuoti. Tačiau kitos išeities nėra. Kol visi šie sprendimai padarė poveikį visai fotovoltaikos procesų šakai, padėjo jai išvystyti, Vokietija ir kitos šalys technologiškai gerokai pažengė į priekį.

Štai ir mes ryžomės pradėti plėtoti šią fotovoltaikos pramonės šaką. Pradėję pramoninę gamybą 90 ar net visus 100 proc. visų pagamintų saulės elementų ir fotoelektros modulių numatome eksportuoti į Ispaniją, Amerikos žemyną, Kiniją ir kitas užsienio šalis. Kol didesnio poreikio Lietuvoje nebus, dirbsime eksportui. Orientuojamės į saulės elementų gamybą, o kitos mūsų asociacijos įmonės (pvz., „ViaSolis“) iš jų gamins saulės modulius.

Esame per maži, kad skaidytume jėgas

ML. Lietuvos saulės elementų gamintojai galėjo būti keliais žingsniais priekyje, kad ir lyginant su Vokietijos šios produkcijos gamintojais, o atsidūrė besivejančiųjų vaidmenyje.

V. Janulevičius. Mūsų asociacija

LR ūkio ministras Dainius Kreivys su Matematikos ir informatikos instituto direktoriumi, vyriausiuoju mokslo darbuotoju, Sistemų analizės skyriaus vadovu prof. habil. dr. Gintautu Džemda aptaria Visoriuose iškiliantį integruoto mokslo, studijų ir verslo centrą „Santara“

tam ir įkurta – telkti bendras pastangas ir pasivyti konkurentus. Kol nebuvo asociacijos, kiekviena iš šia gamyba siekiančių užsiimti įmonių kūrė savo projektus, tačiau pasitarę supratome, kad kooperuojantis galime sumažinti produkcijos savikainą. Iš pat pradžių planavome savo veiklą kuriamame Visorių slėnyje (dabar Santakos slėnis), o „ViaSolis“ turėjo kitų sumanymų. Kad ir toks kooperavimosi pavyzdys. Saulės elementų vakuuminis įpakavimas atskirose dėžutėse ir išpakavimas sudaro 5–6 proc. šios gamybos kaštų, tad gaminsime tik saulės elementus, o „ViaSolis“ iš jų komplektuos saulės modulius. Abi įmonės veiks Visoriuose, tad šis kooperavimas abipusiai naudingas. Mūsų siekis buvo pirkti pačią pažangiausią pasaulyje gamybos technologiją, gaminti aukščiausios kokybės produkciją, siekti mažinti jos savikainą ir taip didinti gaminių konkurencingumą.

ML. Tačiau „Precizika-MET SC“, kuri sausio mėnesį atidarė saulės elementų gamybos liniją, žada eiti kiek kitu keliu?

V. Janulevičius. Ši įmonė labiau orientuosis į eksperimentinę gamybą. Tikiuosi, kad be saulės elementų gamins ir saulės modulius, o svarbiausia – sieks tobulinti technologinius procesus ir didinti gamybos efektyvumą. Jeigu pavyks, kitos asociacijos įmonės šią patirtį sieks pritaikyti savo gamyboje. Tuo skirsis mūsų grynai gamybinės įmonės nuo labiau į eksperimentinę ir mokslinių rezultatų pritaikymui orientuotą „Precizikos-MET SC“ veiklą.

ML. O tarpusavio konkurencija?

R. S. Petrikis. Mes jau ne visai tie lietuviai, kurie siekia tik naudoti sau. Asociacijos įkūrimas rodo, kad suprantame bendros naudos siekį.

J. Ulbikas. Apie kokią tarpusavio konkurenciją šiandien galime kalbėti, kai tik bendros pastangos mums gali padėti iš pradžių bent kiek įsitvirtinti pasaulio rinkose. Mūsų rinka turėtų būti Europos šalyse, gal net Indijoje ar Kinijoje.

R. S. Petrikis. Šios pramonės šakos vystymas bus paskata toliau plėtoti fundamentinį ir taikomąjį mokslą, tad šiandien bendradarbiavimo nauda akivaizdi. Reikės įvairių kryptų specialistų, neabejoju, kad universitetinis mokslas taip pat ras vietą mūsų projektuose. Pagaliau turi būti nutiestas tiltas tarp mokslo ir verslo, kurio ligi šiol Lietuvoje labai trūko. Mums svarbu, kad mokslininkų tyrimai nesibaigtų tik straipsniais ir konferencijomis, bet gautų išeią į gamybą, nors dalis tų tyrimų būtų pritaikyta gamyboje. Esame per maži valstybėje, kad skaidytume savo pajėgas.

Naujo valstybės požiūrio daigai

ML. Gal fotovoltaikos pramonės augimas suteiks postūmį ir naujam mokslo rezultatų vertinimui?

R. S. Petrikis. Viena iš svarbių universitetinio mokslo funkcijų – edukacinė veikla, studentų rengimas. Tad ir mokslininką vertinti reikėtų ne vien pagal tai, kiek jis tų tyrimų padarė ar nepadarė. Labai svarbu susieti tyrimus ir edukacinę veiklą. Gal kitam profesoriui ir pakanka parašyti mokslinį straipsnį, bet svarbiausia jo veikla, pagrindinis darbo krūvis susiveda į paskaitas. Ne kartą savo kolegoms esu sakęs: „Gal tuos tavo tyrimus reikėtų pritaikyti?“ Bet profesorius atsako: „O už ką mano darbas apmokamas? Už paskaitas ir mokslinius straipsnius, o tie tyrimai man jokios realios naudos neduoda“. Labai svarbu įgyvendinti veiklos modelį, kad už įdiegtą idėją mokslininkas, dėstytojas, profesorius gautų realios naudos. Kol kas tos grandinės tarp mokslo ir verslo nesudaro, kol nesusėsime prie vieno stalo ir nepradėsime kalbėti bendra kalba, nieko nebus.

2009 m. pabaigoje vyko Lietuvos pramonininkų konfederacijos ir Lietuvos MA narių susitikimas, bet tas pačias kalbas girdėjau prieš 10 ir 20 metų – niekas nepasikeitė. Nieko negalima kaltinti, nes tokiomis sąlygomis šiandien priversti veikti mokslas ir pramonė. Kad ta sąsaja atsirastų, reikalinga atitinkama valstybės politika. Vyriausybė turi nustatyti prioritetus: ką ji darys, ko sieks, ko atsisakys, ką skatins. Mūsų bėda, kad vis dar bandoma tęsti tai, kas ligi šiol buvo. Toks veikimo modelis nepasiteisina, nes nevykęs. Esame nedidelė valstybė, visko neaprepsime, todėl turime rasti savo nišą, į kurią telksime pastangas. Fotoelektros

technologijų ir verslo asociacija tokią nišą pasirinko, panašų veiklos modelį siūlo ir kitiems. Ateityje gal rasime naują ir geresnę nišą, bet tokiai valstybei kaip Lietuva panašių nišų nėra daug. Turime vos pusketvirtą milijono gyventojų, o kiek iš jų išties kūrybingų, inovatyvių? Valstybė, palaikydama alternatyviosios energetikos ir fotoelektros gamybos elementų pramonės kūrimą, kartu užima aiškia ir aktyvią poziciją, demonstruoja naują požiūrį į prasidėjusius labai svarbius šalis ateičiai procesus.

ML. Ar lengvai pavyko įrodyti, kad šis žingsnis pažangus ir vienas iš perspektyvių šalies ekonomikos ženklų, žymi gal ir ne visų suvokiamą naujos valstybės strategijos pradžių?

R. S. Petrikis. Kai fotoelektros pramonės šakai buvo skirtos ES Struktūrinių fondų lėšos, tuojau pat kilo ir nemažų diskusijų. Gal būtų geriau visiems vienodai padalyti, tegu ir po truputį? Vis dėlto valstybėje jau esama supratimo, kad labai svarbu vystyti ne viską, kas įmanoma ir ligi šiol buvo vystoma, bet pirmiausia aukštųjų technologijų pramonę, kur galima sukurti aukštą pridėtinę vertę. Štai fotovoltaikos pramonėje ta pridėtinė vertė septynis kartus didesnė už tradicinės pramonės gaminių. Tik taip šiuolaikiniame pasaulyje Lietuva dar gali užimti jai deramą vietą.

ML. Valstybėje jau esama supratimo, kas esminga ir strategiškai gali pasiteisinti?

R. S. Petrikis. Manau, tikrai taip – valstybė pradeda formuoti savo pramonės ir ekonominio gyvenimo politiką, renkami prioritetus, jau ryškūs strategijos kontūrai, ko ligi šiol nebuvo.

Vismaliukai – tai ne Vasiukai

ML. Kas užtikrins, kad didingi fotoelektros pramonės kūrimo projektai nepasibaigs kaip Ostapo Benderio vaizduotėje staiga užgimęs ir taip pat greitai subliūskęs Vasiukų „projektas“?

R. S. Petrikis. Norintieji pašmaikštauti gali įžvelgti sąsają tarp I. Ilfo ir J. Petrovo romano *Dvylika kėdžių* Vasiukų ir mūsų Vismaliukų. Vasiukai gimė vieno avantiūristo kūrybingoje galvoje, o mūsų bendros veiklos programa kuriama daugiau kaip dešimties puikiai veikiančių verslo bendrovių vadovų galvoje. Kiekviena iš tų bendrovių į tą veiklą įdeda didelį kapitalą ir nenori rizikuoti geru vardu.

V. Janulevičius. Mūsų įmonių grupė

„BOD Group“ ir kitos į šią veiklą įdeda beveik 70 mln. litų, gamina optines laikmenas – DVD. Mes vieni pirmųjų Rytų Europoje 1998 m. ėmėms kompaktinių diskų gamybos, kai tik iš artimiausių kaimynų tik Lenkijoje ir Švedijoje buvo panašios gamyklos. Šiandien turime gamyklas Estijoje ir Lietuvoje, esame labai dalykiški verslininkai. Vasiukai – tai ne apie mus.

ML. Taip lengvai atsisakėte „BOD Group“ bendrovės įmonėms tradicinės ir pelną duodančios gamybos?

V. Janulevičius. Mūsų naudojamos technologijos siek tiek panašios į fotoelektros pramonėje naudojamas. Tad visa optinių diskų laikmenų gamyba po truputį bus perorientuota į saulės elementų gamybą. Šiais metais dar įsisavinsime naujos kartos optinių diskų laikmenų gamybos technologiją, kuri turėtų padėti dar 7–8 metus tą gamybą tęsti. Bet patys optimaliai diskai vietą neišvengiamai užleis kitoms informacijos laikmenoms. Interneto galimybės, informacijos perdavimo greitis smarkiai didėja, vadinasi, mažės tradicinių laikmenų poreikis. Aišku, galime pradėti gaminti USB raktus, esame pasirengę, nors kol kas to nedarome. Vis dėlto siekiame žvelgti dar toliau į ateitį. Vertindamas pirmiausia kaip verslininkas matau didelę perspektyvą būtent alternatyvios energetikos darbuose. Gamtos išteklių riboti ir po 50–60 metų žmonija neišvengiamai pajus didžiules tradicinės energetikos problemas. Pats laikas jau šiandien galvoti apie naujas atsinaujinančių energijos šaltinių technologijas.

ML. Ką „BOD Group“ įmonėms duos saulės elementų gamyba?

V. Janulevičius. Šią sritį vertiname pirmiausia kaip verslą. Skaičiuojame savo verslo planą: šį rudenį pradėsime statybos darbus, o 2011 m. rudenį atidarysime Visoriuose saulės elementų 60 MW bendros galios saulės elementų pramoninę gamybos liniją. Gaminsime ir eksportuosime saulės elementus, kurių bendra galia sieks 60 MW. Bendra investicija į naujos gamyklos pirmąją liniją – 150 mln. litų. Esame numatę pastatyti ir paleisti dvi tokias linijas. Balandžio 10 d. su LR Ūkio ministerija pasirašėme sutartį: pusę reikalingų lėšų skiriama iš ES Struktūrinių fondų, kita pusė – mūsų pinigai. Neabejoju, kad investuojame į pelningą ir perspektyvų projektą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Sausio pabaigoje Lietuvoje pradėjo veiklą pirmoji šalyje įmonė „Precizika-MET SC“ fotoelektros industrinė laboratorija

ASMENYBĖ

Juozo Jurginio pamokos nedingo veltui

Pradžia 2009 m. Nr. 22, 2010 m. Nr. 8

Artimesnėje publikacijoje pamėginome nagrinėti, ar profesorius Juozas Jurginis gali būti laikomas savitos istorikų mokyklos Lietuvoje kūrėju. Rėmėmės prof. Aldonos Gaigalaitės ir habil. dr. Ingės Lukšaitės prisiminimais ir vertinimais. Šioje dalyje telksimės ties prof. Antano Tylos ir prof. Zigmanto Kiaupos pastebėjimais.

Iš patrankos į žvirblius

Prof. Antanas Tyla dirbti į Istorijos institutą atėjo 1958 m. rudenį ir kaip įprasta Jurginio aplinkoje, buvo įsuktas į darbus. Naujokams galiojo nerašyta taisyklė: pirmiausia prisistatyti straipsniu. Kitaip tariant, įrodyti, kad gali dirbti institute. A. Tyla ne iškart straipsnį parašė, bet kai gavo temą – 1905-ųjų metų įvykiai Lietuvos kaime – atsirado ir straipsnių. Pirmąjį savo straipsnį apie slaptą lietuvių mokymą parašė 1960 m. leidiniui *LTSR Mokslų akademijos darbai*. Gavo kvietimą užėiti pas Juozą Žiugždą, tuo metu buvusį Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentu, kuriam klievimo kone kiekvienas straipsnio sakiny.

Ne mažiau komplikacijų A. Tylai sukėlė ir darbas prie istorijos mokslų kandidato disertacijos temos. Ligi tol 1905-ųjų metų įvykiai Lietuvoje istorikų darbuose buvo pateikiami iliustratyviniu metodu, naudojantis klasių kovos tarp engiamųjų ir išnaudotojų schema. Jokių sisteminių tyrimų, ta tema skelbiamų darbų nebuvo. Pasiremdamas savo surinktą medžiaga A. Tyla pateikė tezę, kad Lietuvoje 1905-ųjų metų įvykiai turėjo ne klasinės, bet tautinio išsivadavimo kovos prasmę, valsčiuose buvo beveik nuversta caro valdžia.

Perskaitęs tą tezę J. Jurginis ir sako: „Ką tu čia į žvirblius šaudai iš patrankos? Nieko ten nebuvo.“ A. Tyla laikėsi savo – kai surinktus duomenis suvedė į lenteles, sudarė įvykių sistemą, Jurginis taip jau nebesakė. Tyla parengė straipsnį, Jurginis jį aprobavo, o to straipsnio esminė mintis – caro valdžios pašalinimas Lietuvos valsčiuose 1905 metais. Kai 1963 m. Tyla baigė savo disertacinį darbą, užkulisuose sklاندė disertantui labai nepalankios kalbos – tai antirusiškas, nacionalistinis darbas. Suprantama, pačiam Tylai tokios kalbos nieko gero nežadėjo ir kėlė didelį nerimą.

Jau laikas eiti į ginti disertaciją Lietuvos mokslų akademijos salėje, o

Istoriko akademiko profesoriaus Juozo Jurginio 100-osioms gimimo metinėms nacionalinėje konferencijoje Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultete

įtampa neatslūgo. Aštuoni ar devyni jaunieji istorikai sėdėjo Didžiojoje salėje ir laukė, kuo viskas baigsis. Prof. J. Jurginis kaip Istorijos instituto direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams ir skyriaus vadovas prieš pat gynimą viešai pareiškė, kad galima tyrinėti ir nacionalinį judėjimą, ne vien agrarius klausimus. A. Tylai toks svarus Jurginio įžangos žodis buvo didelė paspartis, disertantas pasijuto einantis ginti disertaciją jau lyg ir aprobuotas institute.

Balansuojant ant pavojingos ribos

Vertinant iš to meto ideologinių pozicijų A. Tylos disertacinis darbas išties balansavo ant labai pavojingos ribos. Įprastos klišės reikalavo pirmiausia akcentuoti socialinius santykius, iš jų kylantius prieštaravimus, valstiečių kovą su dvarininkais ir teigiamą proletariato vaidmenį. A. Tylos disertacijos esminiai akcentai buvo visai kiti – tautinės kultūros ir politinės kovos problematika. Be J. Jurginio pagalbos vargu ar būtų įmanoma disertaciją apginti. J. Jurginis surado oponentą, kuris buvo visai nepiktybiškas ir A. Tylos darbą įvertino palankiai. Labai daug padėjo Leningrado valstybinio universiteto prof. V. R. Lejkina-Svirskaja. Ji atsianti atsiliepimą į Tylos disertacijos autoreferatą, vadinamąsias tezes ir pridėjo laišką. Jame rašė, kad Sovietų Sąjungoje priimta tokius darbus rašant pirmiausia nagrinėti socialinius klausimus.

To paties iš A. Tylos reikalavo ir vienas Maskvos istorikas, su kuriuo disertantas bandė tą temą derinti. Bet

štai ką toliau rašė Lejkina-Svirskaja: jeigu yra kaip jūs rašote, pirmiausia gali būti nagrinėjama politinė, o ne socialinė kova.

Ne paslaptis, kad Leningrade tarp istorikų vyravo liberalesnės nuotaikos, negu Maskvoje. Miesto prie Nevos istorikai buvo tolerantiškesni, Pabaltijį jie matė kaip savitą kultūrinį vienetą, kurį reikia toleruoti. Neatsitiktinai Rytų Europos agrarinės istorijos klausimams skirtuose istorikų simpoziumuose, bent jau tuose, kuriuose tekdavo dalyvauti ir A. Tylai, J. Jurginis labai draugiškai bendraudavo su leningradiečiais istorikais, turėdavo ką aptarti, neblogai vieni kitus suprasedavo.

A. Tylos kandidatines disertacijos gynimas baigėsi sėkmingai, ką ne visai būtų galima pasakyti apie tos disertacijos pagrindą išleistą jo knygelę. Beje, publikuoti savo disertacijos A. Tyla visai nesiveržė, nes jautėsi toli gražu ne viską pasakęs. J. Jurginis skatino tą darbą būtinau rengti spaudai ir publikuoti. Matyt, išvelgė savo disertanto darbe tam tikrų naujų dalykų, kuriuos norėjo įtvirtinti ir skaitytojų savimonėje. Studentams ta knyga nebuvo rekomenduota skaityti, viešai nebuvo platinama. Budriems ideologams ji kėlė susirūpinimą.

Ankšti laisvės rėmai

Ką A. Tyla mano apie Jurginio mokyklą – ar tokia buvo? Profesorius vardija J. Jurginio veiklos principus, vienas iš kurių – reikalavimas nešaudyti iš patrankos į žvirblius. Reikia teiginius įrodyti, o ne deklaruoti, svarbu, kad būtų sistema. Objektivumas, pagrįstumas ir gera kalba – Jurginio keltieji reikalavimai. Jis siekė diegti mokslinio darbo principus institute, pradėdant nagrinėti bet kurį klausimą reikalavo įvertinti, kas jau pasakyta esamoje istoriografijoje.

A. Tyla pritarė I. Lukšaitės minčiai, kad J. Jurginis jauniems istorikams davė laisvės rėmus. Išėitų, kad rėmų būta, bet ir laisvės taip pat. A. Tyla priduria, kad Jurginis leido plėtoti savo požiūrį į istoriją ir istoriografiją platesniame kontekste, negu vien Sovietų Sąjungos istoriografijos ir metodologijos rėmuose, skatino bendravimą su užsienio istorikais. Jis Tylą supažindino su Vokietijos istoriku, kuris rašė apie Livonijos karą. Supažindino su istoriku ir geografinės istorijos žinovu Broniumi Kvikliu, išleidusiu kapitalinį keturtomį veikalą *Mūsų Lietuva*. Su juo A. Tyla susirašinėjo. Reikšmingas

A. Tylos apibendrinimas: J. Jurginis tiek buvo akademinės laisvės šalininkas, kiek to meto sąlygos teikė galimybių tai akademinėi laisvei reikštis. Stengdavosi apsaugoti jaunuosius kolegas nuo galimų nemalonumų. Tačiau net ir toks atsargus laisvės suvokimas pačiam Jurginiui dažnai atsirūgdavo, o jo liberalizmas erzino ideologinius istorijos mokslo prievaizdus.

1973 m. J. Jurginis perspėjo A. Tylą, kad virš šio galvos vėl tvenkiasi debesys. Galimas dalykas, ideologų nerimą sukėlė A. Tylos išleisti šaltiniai *Lietuvių spaudos draudimo panaikinimo byla*

į *Neringą* pietauti. Ten jau buvo suėję seminara šulai, o prie vieno stalo atskirai sėdėjo J. Jurginis. Tik pamatęs trijulę, per visą salę sušuko: „Eikite pas mane!“ Griškevičiaus tik ką pasmerktą Antaną Tylą akademikas pasodino prie savo stalo – akivaizdi ir net demonstratyvi vieša parama bendradarbiui. Ne paslaptis, kad neretai nuo tokių sukritikuotųjų kiti net gerokai menkesnio rango bendradarbiai kartais laikydavosi atokiau, vengdavo tiesioginių ryšių. Šiuo požiūriu J. Jurginis gan ryškiai išsiskyrė kaip ištis drąsus ir principingas žmogus.

Prof. Zigmantas Kiaupa savo mokytoju vadina taip pat ir prof. Juozą Jurginį

(1972). Buvo ir kitų „nuodėmių“. Tik nepriklausomybės metais pasirodžius dokumentų rinkiniui *Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje, 1945–1990* paaiškėjo, kur šuo pakastas. Mat leidyklai įteiktas A. Tylos rankraštis *Garšvių knygnešių draugija* įvertintas kaip kenksmingas to meto santvarkai, o ir pats autorius režimui nekėlė didesnio pasitikėjimo. Ši A. Tylos knyga buvo išspausdinta tik 1991 metais.

Iš besitvenkiančių debesų griausmas trinktelėjo 1976 m., kai visuomeninių mokslų atstovų seminare buvo smarkiai užsipulti literatūros ir meno tyrinėtoja Irena Kostkevičiūtė, etnografas Izidorius Butkevičius ir istorikas Antanas Tyla. Ir ne šiaip kieno, bet paties LKP CK pirmojo sekretoriaus Petro Griškevičiaus pranešime sukritikuoti. Antai I. Butkevičius neparodęs reikiamo „budrumo“, savo knygą iliustravo „buožių“ ir tremtinių sodybų nuotraukomis.

Buvo paskelbti pietūs, F. Sliesoriūnas ir Z. Kiaupa palaukė sukritikuoto A. Tylos, visi trys nuėjo

Patrono mokslinei mokyklai priešinosi... mokiniai

Prof. Zigmantas Kiaupa į Istorijos institutą atėjo dirbti 1970 m. – šitai svarbu pabrėžti. Jeigu prof. A. Gaigalaitė su J. Jurginiu teko bendrauti ir Stalino, ir Chruščiovo, ir vėlesniais laikais, tai Z. Kiaupa buvo bene jauniausias tarp „jurginininkų“, jauniausias buvo ir tarp tų, kurie dalijosi apie jį savo prisiminimais. Tad gal trumpiausiai laikotarpį jam teko su akademiku bendrauti, užtat tam bendravimui netrūko intensyvumo.

Priminsime, kad į Istorijos instituto Feodalizmo skyrių Z. Kiaupa atėjo iš Lietuvos istorijos archyvo, kuriame dirbo bene pusantų metų. Archyve Lietuvos istoriją pažino daug geriau, negu per penkerius studijų metus. Bent taip tvirtina. Tiesa, prof. Bronius Dundulis ir doc. Juozas Galvydis Z. Kiaupą buvo pervilioję į Visuotinės istorijos kryptį, bet Lietuvos istorija jis domėjosi ir toliau. Archyve turėjo progų bendrauti su Jurgiu Orda, Romualdu

Prof. Juozas Jurginis tada dar jauną istoriką Antaną Tylą gelbėdavo iš sudėtingų situacijų

Firkavičiumi. Iš jų išmoko istoriko amato, ko ligi tol tvirtina nemokėjęs, neturėjo ir darbo su šaltiniais įgūdžių. Todėl J. Ordą ir R. Firkavičių taip pat laiko savo mokytojais.

Kokį Istorijos institutą rado atėjęs dirbti Z. Kiaupa? Tuo metu kaip tik vyko dar vienas instituto pertvarkymas, iš dviejų skyrių suformuoti trys. Z. Kiaupa pateko į J. Jurginio vadovaujamą Feodalizmo skyrių, kuriame dirba bene aštuoni darbuotojai. Vadinasi, 800 Lietuvos istorijos metų tyrinėti turėjo aštuoni istorikai – kiekvienam teko po šimtmetį. Žinoma, tai istorikų to meto humoras.

Kyla klausimas, kodėl kalbėta apie 800 Lietuvos istorijos metų, jeigu šiandien, prabėgus 40 metų, jau kalbame apie tūkstantį Lietuvos istorijos metų? 1009 m. data, kai Kvedlinburgo analuose paminėta Lietuva, ir tuo metu buvo žinoma, ta žinia įvesta į mokslinę apyvartą įvairių šalių istorikų dėka, o lietuvių kalba pirmiausia P. Klimo studijoje *Lietuvių senybės bruožai* (Vilnius, 1919 m. p. 114). Z. Kiaupa susitikę Istorijos institutą ką tik palikę jaunieji kolegoms klausdavo: „Kaip ryžaisi eiti į tą katorgą, ten tave užės?“ Z. Kiaupa labai stebėjosi tokia jaunųjų nuostata. Juk kas buvo tie istorikai? Tie, kuriuos prieš keletą metų J. Jurginis privertė – tikrąja to žodžio prasme – rašyti mokslinį darbą *Lietuvių karas su kryžiuočiais*. Girdi, juos atplėšė nuo užsiplanuotų darbų ir nukreipė į karus su kryžiuočiais. Z. Kiaupa tą knygą, išspausdintą 1964 m., vertina kaip sovietmečio senosios lietuvių istoriografijos atgimimo pradžių. Prieš tai pasirodė Vladimiro Pašutos veikalas *Lietuvos valstybės atsiradimas* ir Lietuvos valdžios aktyse tai buvo tarsi šliuzo atidarymas tyrinėti senąją Lietuvos istoriją. Ne vartai, ne vieškelis, bet tam tikri varteliai buvo atidaryti, šioks toks keliukas nutiestas.

Pasak Kiaupos, tuo metu ir buvo susidariusios sąlygos susikurti Jurginio mokslinei mokyklai, bet pasipriešino tie, kurie kaip tik ir galėjo tą užduotį įvykdyti – patys Jurginio mokiniai. Kiekvienas turėjo savo planų, interesų, atliko savąjį lažą ir dėl įvairių priežasčių apleido Istorijos institutą. Kai kurie gal ne visai savo noru iš instituto išėjo, bet su keistoka Jurginio mokinių nuostata Kiaupa susidūrė ir tas jų nusiteikimas jį stebino.

Pokalbiai prie kavos

Kas tuo metu dėjosi Istorijos institutą? Feodalizmo skyriuje dirbo Antanas Tyla, Feliksas Sliesoriūnas, Ingė Lukšaitė, Jūratė Kuzmaitė, Jūratė Kiaupienė, Edmundas Rimša, Eduardas Gorodeckas, Elmantas Meilus, atėjo Zigmantas Kiaupa, vėliau atsirado nauji žmonės. Ne visi naujieji darbuotojai lengvai toje grupėje pritato.

Feodalizmo skyriaus darbuotojai kartą per savaitę posėdžiaudavo. Buvo geriama kava, jeigu būdavo ką svarstyti – svarstydamas, jeigu būtinybės nekildavo, prasidėdavo akademiko monologai, per kuriuos buvo kalbama apie mokslo darbus, užtekdavo laiko ir paties Jurginio gyvenimo peripetijoms aptarti. Retsykiais buvo kalbama ir apie išėivijos paskelbtus istorijos darbus. Akademikas turėjo laisvą priėjimą prie specfondų, F. Sliesoriūnas naudojosi pakankamai laisvu priėjimu, o kiti tik gavę leidimą galėdavo įkišti nosį į tuos stropiai saugomus fondus.

Kartykiais buvo aptarinėjamos ir tokios knygos kaip Juozo Jakšto studija apie prūsus ir Mažąją Lietuvą. Jurginis tų aptarimų metu būdavo neabejotinas lyderis. Ir ne vien todėl, kad galėjo kalbėti nesustodamas ir nepertrau-

kiamas – jo mintys visiems buvo labai įdomios.

Z. Kiaupa tuo metu gilinosi į Kauno miesto istoriją, atėjęs į institutą rado apie šimtą kortelių, kurias jam perdavė išvardytieji kolegoms. Ką tik rasdavo reikšmingo iš Kauno istorijos, atnešdavo Kiaupai – jokių paslapčių tarp darbuotojų nebuvo. Savo ruožtu ir Kiaupa dalijosi tomis kortelėmis su kitų temų tyrinėtojais. Nors tuos kiek vyresnius istorikus Z. Kiaupa mažai pažinojo, jie rasdavo reikalą jam padėti, kartais perspėdavo, lyg ir rūpinosi jaunėliu.

Mokslinio reiklumo nauda

Tad buvo ar nebuvo Jurginio mokykla? Į šį klausimą Z. Kiaupa atsako taip: Feodalizmo istorijos skyrius ir buvo toji Jurginio mokykla. Skyrius klostėsi kaip Lietuvos istorikų mokykla. Kiekvienas skyriaus darbuotojas dirbo savitai, bet juos siejo ir bendri bruožai. Lyderis, ir neabejotinas, buvo akademikas J. Jurginis. Kiaupa linkęs teigti, kad tai buvo Jurginio mokykla, tegu ir sąlyginai suprantama.

Z. Kiaupa sutinka, kad sovietmečiu vargiai įsivaizduojama istorikų mokykla, kuriai vadovautų vienasmenis vedlys – beveik neįmanomas dalykas. Gal labiau susiformavo Lietuvos instituto tyrinėtojų mokykla, bet Z. Kiaupai kyla ir tam tikrų abejonių, ar taip tą tyrinėtojų grupę būtų galima be didesnių išlygų įvardyti. Bent jau pats Z. Kiaupa tvirtina žinąs tik vieną sovietijoje susiformavusią istorikų mokyklą – Sigurdo Šmito mokyklą Maskvos istorijos archyvistikos institute (dabar Rusijos humanitarinis universitetas). Į to instituto seminarus „suskrisdavo“ prof. Šmito mokiniai iš visos plačiosios Sovietų Sąjungos, tarp jų ir lietuvis Egidijus Banionis. Kartą per du mėnesius skrisdavo reguliariai į tuos seminarus – tai būdavo tikra mokslinė mokykla.

Sovietų Sąjungoje daugiau tokių mokslinių mokyklų Z. Kiaupa tvirtina nematęs (matyt, mintyje turi istorikų mokslines mokyklas), vargu bau galėjo būti ir Lietuvoje. Vis dėlto Jurginio dėka gyvavo mokslinė terpė, kuri nors netapus moksline mokykla tikrąja tos sąvokos prasme, bet tos aplinkos mokslininkai istorikai nuoširdžiai bendradarbiavo, vienas kitą suprato, palaikė ir rėmė. Tikriausiai kiekvienas Jurginio pavaldinys galėtų prisiminti, kad šefas juos vienaip ar kitaip buvo „prispaudęs“, privertęs dirbti vienu ar kitokiais darbais, galų gale visa tai išėidavo į naudą.

Mėgindamas šią savaip mokyklą lyginti su pagarsėjusiomis istorijos mokyklomis – prancūzų, anglų, S. Šmito Maskvoje, Henriko Lovmianskio (Henryk Łowmiański) Poznanėje – pastebi, kad pastarųjų parametrai Jurginio mokyklą pranoksta beveik visomis prasmėmis. Mat ta neformali „jurginiškoji“ mokykla labiau priminė žydo bites: „jurginininkai“ retsykais susiję vėl išsilakstydavo į visas puses. Tačiau visus juos siejo pirmiausia pagarba šaltiniams, kurią savo mokytiniams diegė akademikas.

Z. Kiaupa savo mokytojais linkęs laikyti visus skyriaus darbuotojus, taip pat ir akademiką J. Jurginį. Stengėsi iš jo mokyti ir nemažai išmoko, o svarbiausia – mokėsi sklandžiai rašyti. Kartais pavykdavo, bet pasitaikydavo, kad nepatenkintas Jurginis liepdavo straipsnį atnešti tik po dviejų savaičių. Z. Kiaupa prisimena, kad kartą Jurginio pamokomis persiėmusios I. Lukšaitė ir J. Kiaupienė privertė jį iš

naujo perrašyti straipsnį. Prisimena rašęs iš antro galo. Bet tos pamokos nedingo veltui.

Neišsemiamas idėjų generatorius

Pasak A. Tylos, J. Jurginis buvo neišsemiamas idėjų generatorius ir tomis idėjomis – naujų temų, knygų rengimo – dosniai su jaunais istorikais dalydavo. Jaunieji sėdėjo dideliame kambaryje, staiga atsiveria Jurginio kabineto durys – „Turio idėją!“ Pradeda dėstyti kaskart vis naują idėją, laukia jaunųjų oponavimo. „Žaliasnapiai“ ne visada ką reikšmingo galėdavo pasakyti, o Jurginis savomis idėjomis visus apdalydavo. Mokė, kaip formuluoti problemą ir jos temą. „Tokia knyga eis“, – mėgdavo sakyti Jurginis. Kieno ne kieno, bet akademiko durys tikrai „eidavo“, niekada neužsigulėdavo knygų lentynose. Panašiai galima pasakyti ir apie tas knygas, kurias rašyti jis telkdavo jaunos istorikus, pavyzdys – *Lietuvos karas su kryžiuočiais*. J. Jurginis subūrė vyresnius ir jaunos istorikus, knyga išėjo ir turėjo didžiulį pasisekimą.

Tad ar buvo Jurginio mokykla, vadinasi, ir jo mokiniai? A. Tylos išvada: buvo konformistinė mokykla ir buvo Jurginio mokykla. Profesorius buvo akademinės laisvės, tegu ir pagal galimybes, šalininkas. Iš jaunų istorikų reikalavo nepradėti rašyti straipsnių nuo Adomo ir Ievos, žiūrėti, kas tuo klausimu jau yra padaryta, susipažinti su istoriografija. Reikalavo spręsti tas problemas, kurios istoriografijoje neišspręstos, bet iškelto. A. Tyla pripažįsta, kad jam tos Jurginio pamokos mokslinio darbo pradžioje buvo labai svarbios, tad šiuo požiūriu Jurginį neabejotinai laiko savo mokytoju.

Garsieji Jurginio monologai

Įsidėmėtina A. Tylos nuomonė apie garsiuosius J. Jurginio monologus, kuriuos minėjo ir Z. Kiaupa. Kai tekdavo užėiti į prof. J. Jurginio kaip skyriaus vadovo kabinetą, kartais tekdavo išeiti apimtiems apmaudo – Jurginis neleisdavo net įsiterpti. Pats pašneka ir viso gero – keliauk su vėju. Tik dabar, įgijęs gerokos gyvenimiškos patirties, Tyla tariasi supratęs Jurginio taktiką: tai buvo jo metodas apsaugoti jaunos istorikus nuo nereikalingų ausų. Istorijos institutas buvo akylai stebimas, informacija apie tai, kas ką daro ir ką galvoja, pasiekdavo tas ausis, kurios labiausiai visu tuo domėjosi. Kalbėdamas su pavaldiniu tik tai, kas neišėidavo už oficialios kalbėsenos ribų, neleisdamas pavaldiniams kartais net prasižioti, profesorius užkirsdavo kelią bet kokiems galimiems įtarimams, kad istorikų galvose gali vykti kažkas ne taip, kaip turėtų vykti.

Savo autoritetu, prestižu J. Jurginis savo mokinius, jaunos kolegas apgindavo ten, kur galėdavo kilti pavojus ar bent perspėdavo, kur neikišti nagų ar liežuviu, kad nekiltų krizės. Kai P. Griškevičius per partinių darbuotojų aktyvo pasitarimą užsipuolė A. Tylą ir kai kuriuos kitus mokslininkus, daug kas nuo sukritikuotųjų šalinosi kaip nuo raupsuotųjų, o J. Jurginis juk pakvietė kartu pietauti. Atviras palaikymas tokiu momentu, kai žmogus gali pasijusti vienišas ir neturintis į ką atsiremti. Gal tai ir buvo Jurginio išėitos gyvenimo mokyklos pamokos, o gal šiai asmenybei būdingų savybių humaniškas pasireiškimas.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Paroda profesoriui Gintautui Česniui

Balandžio 23 d. Gydytoju anatomui ir antropologui, habilituotam biomedicinos mokslų daktarui, ilgamečiui Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto dekanui, profesoriui Gintautui Česniui būtų sukakę 70 metų. Tą dieną Lietuvos medicinos bibliotekoje atidaryta paroda.

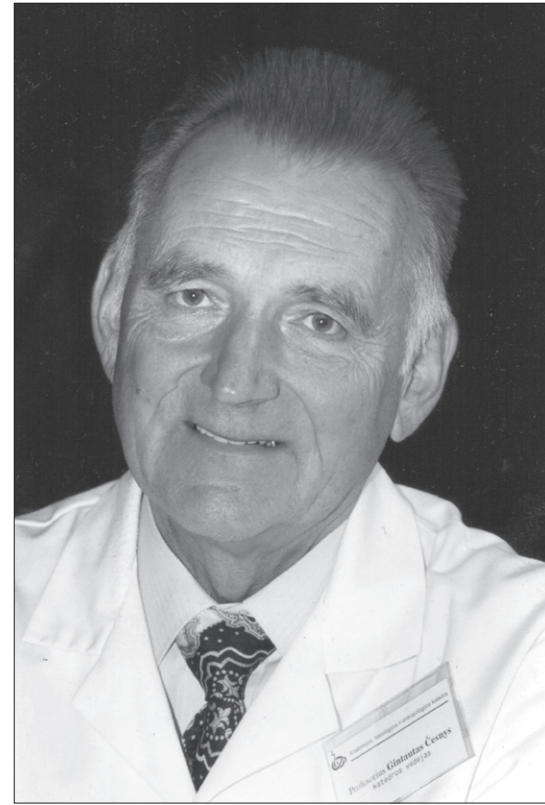
Ekspozicijoje – monografijos, mokyimo ir metodinės priemonės, kiti leidiniai, ir tik nedidelė dalis iš 350 mokslinių, daugiau kaip 100 populiariųjų publikacijų, apie 140 straipsnių enciklopedijoms, renginio išvakarėse pasirodžiusi naujausia profesoriaus knyga *Rasės samprata istorinėje antropologijoje*, kurią jis dar spėjo parengti spaudai.

Gausybė nuotraukų su kolegomis, studentais archeologinėse ekspedicijose, prie Vinco Kudirkos paminklo, žavios jaunystės dienų, tėvų nuotraukos. Tėveliui G. Česnys paskyrė studiją *Didžiojuosio savo Tėvu*, kurią laikė tarytum trečiaja disertacija.

Ši paroda Medicinos bibliotekoje neatsitiktinai. Baigęs medicinos studijas ir pradėjęs dirbti asistentu G. Česnys ieškojo papildomo darbo. Kurso draugas gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas pasiūlė pusę bibliografo etato jo vadovaujame Medicinos bibliotekos Bibliografijos skyriuje. Praėjus dešimtmečiams tuos metus profesorius prisiminė: „Pirmiausia nugrimzdau į spaudos pasaulį – knygų ir straipsnių vandyne, paieškų labirintus, informacinių leidinių ir katalogų vingrybes. Vėliau man nebuvo jokios bėdos susigaudyti didžiausiose bibliotekose ir archyvuose, kai rečiau mokslo darbus. Antra, tapau pusiau profesionaliu, bet visada ištikimu bibliografu“.

Bibliotekoje parašė savo pirmąjį mokslo straipsnį (*Sveikatos apsauga*, 1965 m.), sudarė (su T. Dragūniene) bibliografijos rodyklę. Profesorius patvirtino, kad darbo bibliotekoje patirtis labai pravertė vėliau.

Visą gyvenimą prof. G. Česnys susiejo su Vilniaus universiteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedra – nuo asistento (1974 m.) ir docento (1974 m.) iki profesoriaus (1988 m.) ir katedros vedėjo (1988–2001 m.), o 1990 m. išrinktas Medicinos fakulteto dekanu ir šias pareigas ėjo dvi kadencijas – dešimtį metų.

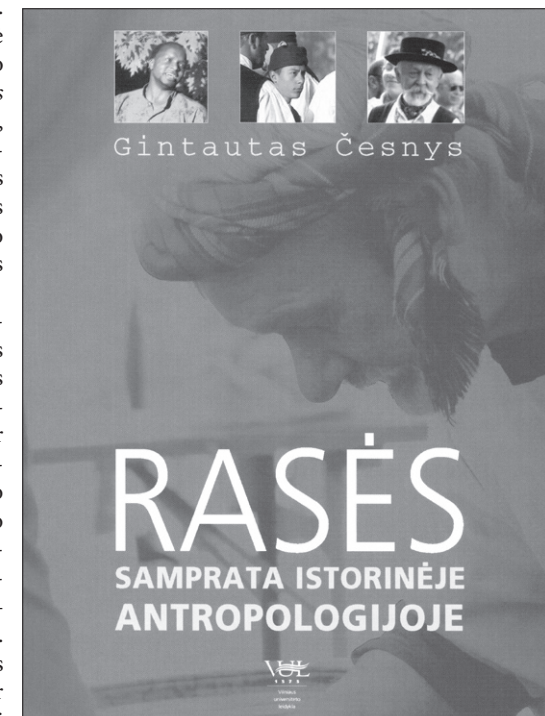
Gydytojas anatomas antropologas habilituotas biomedicinos mokslų daktaras prof. Gintautas Česnys

Į Medicinos biblioteką susirinko gausus būrys profesoriaus kolegų, kurso draugų, giminių. Prisiminimais dalijosi VU Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros vedėja prof. habil. dr. Janina Tutkuvienė, VU Mokslo muziejaus direktorius med. dr. Ramūnas Kondratas, profesoriaus Česnio kurso bičiulė doc. Vida Domarkienė. Ji papasakojo apie savo iš tiesų neeilinį kursą, kuriame studijavo dabar jau žinomi daktarai mokslininkai Dalia Čepaitė-Tripionienė, Egidijus Barkauskas, Algimantas Raugalė, Giedrius Uždavins ir kiti, o „Gintas buvo mūsų vedlys“.

Renginyje taip pat dalyvavo aktorė Gražina Urbonaitė, Vilniaus mokytojų namų liaudiškos muzikos ansamblio *Kankleliai* (vadovė Daiva Kubiliūtė-Čičinskienė).

Paroda bibliotekoje veiks iki gegužės 31 dienos.

Janina Valančiūtė
Lietuvos medicinos biblioteka

Naujausia prof. Gintauto Česnio knyga „Rasės samprata istorinėje antropologijoje“

MOKSLO ISTORIJOS BARUOSE

Konferencija „Scientia et historia-2010“

Romualdas JUZEFOVIČIUS

Lietuvos kultūros tyrimų institute šių metų kovo 25–26 d. vyko kasmetinė XVI Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų (LMIF) bendrijos organizuojama konferencija *Scientia et historia-2010*, kurios pagrindinis įkvėpėjas ir vadovas – profesorius **Juozas Algimantas Krikštopaitis**. Konferencijos metu minėtame institute veikė dvi sekcijos: pirmosios pranešimai buvo skirti filosofinių ir sociologinių mokslų tyrinėjimams aptarti, kitos referatai apėmė mokslo istorijos tematiką. Tuo pat metu Kupiškyje vyko ir konferencijos edukacinė sesija, kurioje siekta ugdyti kraštotyros entuziastų mokslinių tyrimų gebėjimus.

Mokslo filosofų ir sociologų sekcijoje pranešimus skaitė aštuoni Lietuvos mokslo ir studijų institucijų mokslininkai. **Žibarto Jackūno** pranešime buvo analizuojama sąvoka *Interpretacija* turinys, jo semantiniai ypatumai. Pranešėjas pateikė kritinę interpretaciją apžvalgą, nurodė, kad nors šioje tematikoje daug painiavos, tačiau galima teigti, kad interpretacijos semantinis turinys visuomet susijęs su laikmečio kultūra, su esama vertybine orientacija. Pranešėjas **Andrius Konickis** problemiška samprotavo apie filosofo vaidmenį visuomenėje. **Aušros Rimaitės** pasisakymas buvo skirtas dabar vykstančio dialogo tarp mokslininko ir žurnalisto analizei. Jos analizei pasirinkti biotechnologijos pasiekimų aprašymai žiniasklaidoje. Autorė atskleidė pagrindinius, sunkiai įveikiamus barjerus, iškilusius tarp paviršutiniškai mokslą pristatančios žurnalistikos ir mokslo novacijų. **Edmundas Adomonis** savo pranešime kalbėjo apie tęstinumą tarp sveiko proto (t. y. bendros nuovokos – *common sense*) ir mokslo. **Alvydas Noreika** apibūdino toliau tęsiamus **Vytauto Kavolio** mokslinio palikimo tyrimus, susiedamas garsaus išeivio vystytą meno sociologiją su struktūriniu funkcionalizmu. **Vytis Valatka**, nuosekliai gilindamasis į viduramžių filosofiją, apžvelgė teorinius antrosios scholastikos „teisingo“ karo aiškinimus bei pažiūras, vyravusias Renesanso pradžioje, ir susiejo jas su dabartiniais tarptautinės teisės dokumentais. **Juozas Algimantas Krikštopaitis** nagrinėjo sąvoką *Faktas*, jo „patikimumo“ klausimą, palygindamas sąvokos tu-

Viename iš mokslo istorikų konferencijos renginių

rinių skirtumus gamtos ir humanitariniuose moksluose. Mokslo filosofų ir sociologų sekcijos darbą užbaigė **Jono Rubiko** pranešimas, apžvelgiantis genomo tyrimų naujienas. Pranešėjas kalbėjo apie dalykus, keliančius įvairius mokslo apie gyvybę esmės klausimus, kurie dar neranda pakankamai argumentuotų atsakymų. Pranešimas buvo turiningas, teikiantis žinių apie naujausius biologijos atradimus. Kita vertus, teko pripažinti, kad tinkamai pasirengusių asmenų filosofiskai įvertinti naujausią šios srities informaciją, deja, dar neturime.

Mokslo istorijos tyrimams skirtoje sekcijoje dalis pranešėjų siekė aptarti žinomų, bet dar nepakankamai istoriografijoje įvertintų XX a. asmenų nuopelnus Lietuvos kultūrai ir mokslui plėtoti. **Romualdo Juzefovičiaus** pranešimas atskleidė Ernesto Galvanausko pedagogines nuostatas ir indėlį į aukštojo mokslo organizavimą Klaipėdoje. **Juozas Banionis** akcentavo Zigmo Žemaičio nuopelnus steigiant Aukštuosius kursus, jo veiklą formuojant studijų programas. **Libertas Klimka** informatyviai ir itin vizualiai pristatė ir įvertino Juzefo Montvilos veiklos palikimą Vilniuje. Faktografišku vizualumu, plačiu kultūrinio konteksto aptarimu pažymėtinas **Laimos Petrauskienės** pranešimas, kuriame nagrinėtos akademiko Prano B. Šivickio mėgėjiškuose filmuose užfiksuotos iškilios tarpukario Lietuvos asmenybės. **Kęstutis Makariūnas** nušvietė sovietmečiu vykusią fizikos mokslų plėtrą, jos ypatybes Lietuvoje, įvardijo žymesnius mokslininkus, jų indėlį į jaunųjų fizikos tyrėjų ugdymą.

Kita šios mokslo istorijos sekcijos pranešimų dalis buvo skirta mokslinės informacinės leidybos, informacijos sklaidos, Lietuvos mokslo istorijos prezentavimo aspektams aptarti. **Eglė Makariūnienė** ir **Rasa Kivilšienė** pristatė leidybai parengtą *Sąvadą*, kuriame pateikiamos kryptingai parinktos enciklopedinės žinios apie asmenis, tyrinėjusius astronomijos ir fizikos istorijos klausimus rašiusius apie tai. **Birutė Railienė** aptarė Vrublevskių bibliotekos bibliografijos rodyklės turinį, **Donatas Ustinavičius** apibūdino svarbų mokslo bendruomenei personalinės bibliografijos žanrą ir jo perspektyvą Lietuvoje. **Ramūnas Kondratas** savo pranešime kalbėjo apie kuriamą Vilniaus universiteto mokslo muziejų, aptarė šio muziejaus tolesnę plėtrą viziją. **Juozas Al. Krikštopaitis**, keldamas klausimą, apie ką vertėtų kalbėti Lietuvos istorikams tarptautiniuose forumuose, apibendrino savo kelių dešimtmečių patyrimą.

Baigiant šios sekcijos darbą Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos narių susirinkime buvo numatytos dalyvavimo šių metų tarptautinėse konferencijose Barselonoje ir Taline gairės. Taip pat nuspręsta netrukus tarp LMIF bendrijos vadovybės narių aptarti konkrečius dalyvavimo klausimus, XXV tarptautinės Baltijos šalių mokslo istorikų ir filosofų konferencijos organizavimo Vilniuje (2012 m.) reikalus.

Konferencijos programa neapsiribojo vien liuanistiniais mokslo istorijos aspektais. Konferenciją užbaigė dvi kviestinių profesorių paskaitos, tiesiogiai susijusios su Amerikos gamtos ir istorinės praeities pažinimu, praturtintos gausiomis dokumentinėmis nuotraukomis ir schemomis. LMA narys korespondentas profesorius **Algimantas Grigelis** kalbėjo apie Aliaskos geologinės sandaros praeitį ir dabarties aktualijas, susijusias su geografijos ir socialinės kaitos istorija. Jis papasakojo apie vienintelį *Plaktukų muziejų* Šiaurės Vakarų Aliaskoje. Priminsiu: vienas iš pagrindinių profesorius kelionės tikslų – apsilankymas šiame unikaliame muziejuje, prieš kelis metus įsikūrusiame Haines miestelyje. Svarbu pažymėti, kad apsilankymas čia turėjo seką – kilo iniciatyva steigti panašų muziejų Lietuvoje. Profesorius iš JAV **Romualdas Šviedrys** supažindino su savo naujausiais tyrinėjimų rezultatais, atskleidžiančiais mūsų tėvynainio Juozapo Varševičiaus ekspedicijų Pietų Amerikoje XIX a., jo floros tyrinėjimų ir atradimų ypatumus.

Mokslo istorikų edukacinė sesija Kupiškyje

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ
Šiaulių universitetas

XVI Lietuvos mokslo istorijai ir mokslo filosofijai skirtos konferencijos *Scientia et historia – 2010* išvažiuojamoji Edukacinė sesija 2010 m. kovo 26 d. vyko Kupiškyje ir buvo skirta gydytojo Igno Vaitoškos gimimo 100-mečiui. Tai jau antroji tokio pobūdžio sesija (pirmoji 2009 m. vyko Anykščiuose ir buvo skirta Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios 100-mečio jubiliejui).

Konferenciją pradėjęs Kupiškio rajono savivaldybės Kultūros ir švietimo skyriaus vedėjas Rimantas Jocius pasveikino susirinkusiuosius Kupiškio krašto pedagogus ir kultūros darbuotojus bei mokslininkus, radusius galimybę atvykti į Kupiškį ir pasidalyti mokslinių tyrimų rezultatais.

Konferencijos dalyviai iš klausė gydytoji Ignai Vaitoškai skirtus pranešimus: *Gydytojas Ignas Vaitoška – viltingas laikmečio šviesulys* (pranešimą, parengtą Kupiškio etnografijos muziejaus direktorės Violetos Alekniešienės, perskaitė šio muziejaus vyr. fondų saugotoja Lucija Dobrickienė), *Ignas Vaitoška: atminties svarba jaunimo ugdymui* (Skapiškio vidurinės mokyklos direktorė Birutė Zaborskienė), *Arkiųskupas Mečislovas Reinys ir gydytojas Ignas Vaitoška: atminties įamžinimo paralelės ir vizijos* (Šiaulių universiteto vyr. mokslo darbuotoja dr. Aldona Vasiliauskienė).

Pranešimuose pristatyta gydytojo I. Vaitoškos biografija, jo veikla, apžvelgti santykiai su pacientais, gydytojo atminimo įamžinimas Skapiškyje: Skapiškio ambulatorijai suteiktas gydytojo Igno Vaitoškos vardas, prie ambulatorijos atidengta atminimo lenta, organizuotas gimimo 100-mečiui skirtas vakaras, fotografijų paroda. Analizuoti Skapiškio vidurinės mokyklos mokinių atlikti darbai (užrašyti liudininkų pasakojimai, sukurti eilėraščiai, nupiešti piešiniai ir kt.), įamžinantys gydytojo I. Vaitoškos atminimą. Vestos paralelės tarp arkiųskupo Mečislovo Reinio, kuriam Skapiškyje 2007 m. pastatytas koplytstulpis (pašventintas 2008 m.) ir gydytojo Igno Vaitoškos – jų gyvenimo ir veiklos, kalbėta apie šią Aukštaitijos krašto asmenybių atminties įamžinimą – jau nuveiktus ir būtinus atlikti darbus.

Po kavos pertraukėlės iš klausyti 4 pranešimai: *Vilniaus universiteto profesorė Pranė Dundulienė – lietuvių tradicinės kultūros tyrinėtoja* (Lietuvos nacionalinio muziejaus Etninės kultūros skyriaus vedėja dr. Elvyda Lazauskaitė), *Povilas Matulionis ir Petras Būtėnas: atsiminimų šviesoje* (Panevėžio Mykolo Karkos pagrindinės mokyklos mokytoja ekspertė,

Gydytoja Dalia Vasiliauskaitė - gydytojo Igno Vaitoškos vardo atminimo įamžinimo idėjos kėlėja ir puoselėtoja

doktorantė Lionė Lapinskienė), *Gydytojas Karaffas-Korbutas: jo indėlis jaunimo ugdymui* (Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto doc. dr. Vitalija Miežutavičiūtė) ir *Salako bažnyčia – Aukštaitijos architektūros paminklas* (Kauno kunigų seminarijos klierikas, magistras Nerijus Pipiras).

Pranešimuose ieškota sąsajų su Kupiškio kraštu ar jo asmenybėmis. Priminta 2008 m. pavasarį Kupiškyje vykusio konferencija, skirta kraštiečio prof. Broniaus Dundulio gimimo 100-mečiui, tad neatsitiktinai minimas ir Kupiškio krašto marčios – profesorės Pranės Dundulienės, ne kartą atliksios etnografinės ekspedicijas šiame krašte, gimimo 100-metis.

Artėja gražus kupiškėno Povilo Matulionio (1860 09 05 – 1932 03 15) gimimo 150-metis. Apie jį priminė L. Lapinskienė, pateikdama įdomios naujos medžiagos.

Apie mažai Lietuvoje žinomą gydytoją profesorių Kazimierą Karaffą-Korbutą (1878 04 26 – 1935 01 26), jo indėlį 1922 m. įkuriant Stepono Batoro universitete Higienos katedrą (jai vadovavo iki mirties), savo lėšomis leidusį žurnalą *Archivum higieny*, padėjusį higienos mokslo pagrindus ir mokyklinės higienos pradmenis Stepono Batoro universitete kalbėjo doc. dr. V. Miežutavičiūtė.

Salako Švč. Mergelės Marijos Sopolingiosios bažnyčia 2011 m. rengiasi minėti 100-metį nuo paskutiniosios (penktosios) bažnyčios pastatymo, jai skirtas pranešimas – pasirengimas būsimai šventei.

Pranešėjai ir keletas konferencijos dalyvių nuvykę į Skapiškį, apžiūrėjo unikalius Blaivybės bei Misijoms skirtus paminklus, bažnyčios šventoriuje pastatytą Liurdą, I. Vaitoškos vardu pavadintą ambulatoriją, lankėsi miestelio bibliotekoje. Pabuvojo prie arkiųskupui M. Reiniui pastatyto koplytstulpio, diskutavo jo vardu pavadintoje sodyboje.

Ištaisome klaidas

„Mokslo Lietuvos“ 2010 m. Nr. 8, p. 1 Valerijos Vaitkevičiūtės kreipimesi „Dėl Jūsų ir mūsų ateičiai“ įsivėlė dvi korektūros klaidos. Skaičiuojant nuo apačios, t. y. žvaigždutės, nuo 7-os eilutės skaityti taip: „Кербедз Стан. Валер. (1810–1899), инженер, ч. – к. (член корреспондент – V. V.), поч. ч. (почётный член – V. V.) Петсрб. АН. По происхождению поляк“.

Dr. Aušra Rimaitė konferencijoje analizavo santykius tarp mokslo ir žiniasklaidos

Amerikoje atlikti darbai Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo vardan

Elena MONCEVIČIŪTĖ-ERINGIENĖ

Mano sutuoktinis Kazys Eringis, pasitraukęs iš Lietuvos į Vakarų (1981–1992) ir skelbdamas Lietuvos išlaisvinimo bylą, atliko milžinišką lektoriaus darbą. Jis pats sako, kad „pervažiavęs visą Ameriką skersai, išilgai ir įstrižai, taip pat dalį Kanados kaip paskaitininkas“. O kur dar 96 laidos Amerikos balso radijuje per 1985–1992 metus ir dalyvavimas su dr. A. Statkevičiumi pasaulinėje akcijoje renkant parašus Lietuvos Išlaisvinimo vardan. „[...] 1990 12 04 Lietuvos Aukščiausios Tarybos pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis patvirtino gavęs 5 218 520 parašų sutikrintą dokumentaciją, sukomplektuotą 144 mikrofilmų diskuose, 60 mikrofilmų ir 75 mikrojuostelėse, Lietuvos nepriklausomybei paremti (žr. kn. *Profesorius Kazys Eringis*, V., 2007, p. 280).

„Kai 1989 08 26 Maskva nedvipras-

miškai ir labai piktai grasino Lietuvai susidorojimais, mes, LLL TT (Lietuvos laisvės lygos tautinė taryba) atstovai iševijai (P. Vaičekauskas, V. Skuodis, A. Statkevičius ir K. Eringis. Netrukus po nesutarimų liko tik 2 – A. Statkevičius ir K. Eringis), per TFP (*American Society for the Defence Tradition Family and Property*) Čikagos skyrių parašė Centru susirūpinimą sukėlusį raštą dėl įvykių Lietuvoje ir prašė neatidėliotinai imtis jau sutartos plačios pasaulinės akcijos.

Tuo metu artėjo Sovietų despotijos vadovo M. Gorbačiovo vizitas pas popiežių Joną Paulių II. Mūsų pastangomis šia proga 63 Čikagos lietuvių pedagogai, kai kurie gydytojai ir kiti Lietuvos Laisvės lygos ir Lituanistikos studijų ir tyrimų centro vardu 1989 m. lapkričio 8 d. atviro laišku kreipėmės į popiežių, šaukdami pagalbą. Ši neįprasta ir prieštaraujanti lietuvių išėvijoje sutikta priemonė lapkričio 29–30 dienomis susilaukė atgarsio 14 Italijos dienraščių, taip pat Brazilijoje ir galbūt kitur.“ (Ten pat, p. 277–278).

Šis atviras laiškas nebuvo skelbtas lietuvių spaudoje nei Kazio Eringio paskelbtame straipsnyje *Atviro laiško Popiežiui pėdsakais (Tėviškės žiburiai*, 1990, Nr. 4, 5), nei jau cituotoje knygoje (p. 283–287). Buvo tik paskelbta šio atviro laiško esmė. Taip pat nebuvo publikuoti tą laišką pasirašiusių lietuvių ir jį paskelbusių Italijos dienraščių sąrašai. Visi šie dokumentai minėtos knygos rengimo ir spausdinimo metų buvo užsilikę 1993 m.

iš Čikagos į LMA Vrublevskių biblioteką atvežtame Kazio Eringio fonde (F-335). Jau nesant Kaziumi Eringiu tarp gyvųjų, galvojome, kad šie penki (5) dokumentai yra tik Vatikano archyvuose. Suradusi juos Mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje, dabar skelbiu *Mokslo Lietuvoje* (išskyrus prašymo vertimą į anglų kalbą):

1. Išskirtinis išguitų iš Tėvynės Išeivijos lietuvių prašymas krikščionybės Tėvui susitikimo su sovietų diktatoriumi proga. Rankraštis.
2. Išskirtinis išguitų iš Tėvynės lietuvių krikščionybės Tėvui prašymas (Jo Šventenybės susitikimo su sovietų diktatoriumi proga). Mašinraštis.
3. Laiško popiežiui Jonui Pauliui II vertimas į italų kalbą.
4. Laiško popiežiui Jonui Pauliui II vertimas į anglų kalbą.
5. Italijos dienraščių, paskelbusių laišką Popiežiui, sąrašas. *Il Tempo* (Roma),

Il Resto Del Carlino (Bolonia), *Il Giornale* (Milanas), *Avvenire* (Vyskupijos laikraštis), *La Gazzetta Del Mezzogiorno* (nacionalinis laikraštis), *Il Sole 24 Ore* (itališkasis *Wall St. Journal*), *La Nazione* (Florenca), *La Sicilia* (Sicilija), *Il Giorno* (Milanas), *Il Giornale D'Italia* (Roma), *La Nuova* (Sardinija), *Il Gazetino* (Venecija), *La Gazeta Del Sud* (Mesina), *Il Centro* (Abruzo regionas)

Dėkoju prof. Onai Voverienei už mano hipotezės paskelbimą straipsnyje apie Kazį Eringį *Mokslininkas, rezistentas, patriotas (Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai*, V., 2009, p. 139–147). „Prof. Elena Moncevičiūtė-Eringienė yra įsitikinusi, kad šis atviras laiškas Popiežiui ir aptarimas su M. Gorbačiovu jo vizito metu Vatikane buvo ta prielaida stebuklui, kuris įvyko Lietuvoje Kovo 11-osios išvakarėse, kai Lietuvos KGB skyrius buvo parengęs milžiniškas KGB ir jo rezervų pajėgas 273 aktyviausių sąjūdininkų ir 15 tūkst. žaliaraišių suėmimui ir žiauriam represavimui pagal KGB scenarijų *Metel*. Laukė tik įsakymo iš Maskvos. Bet jo nebuvo. Ir aš apie tą paslaptį rašiau kaip apie įvykusį stebuklą“ (O. Voverienė. *Atsisukti veidu į besiformuojančią globalią Lietuvą // Lietuvos aidas*, 2008 m. rugsėjo 12 d., p. 7–9). Manau, istorikai turėtų šituo faktu susidomėti ir patvirtinti arba paneigti šio stebuklo, įvykusio Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo išvakarėse, kilmę.“

Išskirtinis išguitų iš Tėvynės lietuvių krikščionybės tėvui prašymas

(Jo Šventenybės susitikimo su sovietų diktatoriumi proga)

Jo Šventenybei John PAUL II-jam

Jūsų šventenybei,

Jūsų dukterys ir sūnūs lietuviai, gyvenantieji Amerikoje ir kituose kraštuose, laiko būtinu šio istorinio palankumo aplinkybėse viešai ir išskirtinai kreiptis į Jus. Naudodamiesi kiekviena proga mes kreipiamės į tuos, kurie teikia mums laisvės viltį ir globą, linki laisvės mūsų broliams ir seserims, kurie tuo vis dar nesidžiaugia prailgusiai užsitęsusių persekiojimų Lietuvoje.

Dabar išmušė istorinė valanda, nes pirmą kartą aukščiausio lygio Kremliaus oficialus asmuo – pats sovietų prezidentas ir komunistų partijos vadovas Michail Gorbačov atvyks į Romą ir, kaip tvirtina informacijos šaltiniai, susitikis su Jūsų Šventenybe. Tai iki šiol neišsivaizduojamas atvejis.

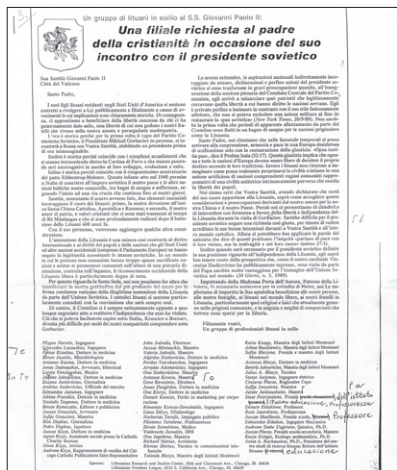
Be to, istorinė proga yra todėl, kad ji yra susijusi su daugybe už geležinės uždardos vykstančių visuomeninių poslinkių, kuriuos lydi įvairios prielaidos ir klausimai, siekiant paaiškinti raidos spartą, evoliuciją ir galutinius rezultatus.

Pagaliau istorinės reikšmės valanda yra todėl, kad laikas sutampa su Ribentropo–Molotovo pasirašyto paktą 50-mečio sukaktimi. Tai nusikaltimu pagrįstas veiksmai, suteikęs galimybę Stalinui 1940 metais užgrobti mūsų šalį, taip pat kitas Pabaltijo valstybes, prievarta įjungiant jas į Sovietų imperiją, kas pareikalavo daug aukų ir kančios. Tai iki šiolei vergovę lemiąs veiksmas.

Jūsų Šventenybe, šios tikrovės dar yra kitos esminės aplinkybės, kurios, nepaisant nelaimių, išliko neramos lietuvių širdyse: visų pirma, Romos katalikybė ir apaštalavimo dvasia, o antra, meilė savo šaliai ir krikščioniškos vertybės, kurios mus pasiekė karaliaus Mindaugo laikais ir giliai įsišakniję po Lietuvos krikšto per praėjusius 600 metų.

Todėl Jūsų Šventenybei leidžiant, mes norėtume pratęsti mintį, atkreipti dėmesį į tokias plotmes.

Lietuvos užgrobtas sunkiai pažeidė valstybės bei tautos teises, tarptautinę teisę ir žmonių teises. Jungtinės Valstybės kartu su kitomis Vakarų šalimis, o vėliau ir Europos Parlamentas visuomet atmeta sovietų reikalavimą pripažinti teisėtą minėtą jų grobimo aktą. Taigi, kai pasaulyje nekomunistinės valstybės per daug dažnai aukoja tautos ir sielas komunistinio kančioms ant netikro atoslūgio altoriaus, grindžiamo melu, tuomet Vakarų pasisakymas už Laisvą Lietuvą yra vertas

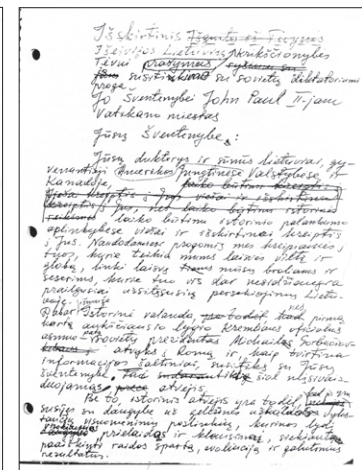

Laiško popiežiui Jonui Pauliui II vertimas į italų kalbą ir Kazio Eringio ranka rašytas rankraštis

didelio dėmesio. Kas liečia Apaštalų sostą, tai mes dėkingi Vatikano politikai nesvyruojant atmetančiai sovietų užmojus įteisinti mūsų Tėvynės aneksiją. Lietuvių katalikai tuo yra skausme paguosti ir lieka įsitikinę, jog toks nusistatymas bus ir ateityje.

Visai priešingai iki šiol elgėsi Kremlius, kuris visomis galiomis stengdavosi užgnaužti pasitarimams visus poslinkius, turinčius tikslą atkurti tautai paneigtas neatimamas teises. Jeigu tai buvo galima suprasti Stalino, Čruščiovo ar Brežnevo politikoje, tai dabar daugelis tėvynainių tokią nuostatą sunkiai supranta Gorbačiovo laikais. Tai liečia jo pagarsintas deklaracijas ir pažadus, iš kurių kiekvienam lauktina savaime suprantamų lemtingų priemonių. Iš jo lūpų išgirsti praėjusio rugsėjo užsipuolimai jau sukėlė susirūpinimą, kai sovietų prezidentas atidarant Maskvoje Komunistų partijos Centro komiteto plenumą, pašvęstą tautiniams klausimams, apkaltino visus, kurie įstatymų keliu siekia suverenios valstybių laisvės. Jis, viską užmiršęs, savo griausmingu stiliumi šmeižė ir grasino galimybe panaudoti armiją, kad atstatytų mirtinos tylos „Sovietinę taiką“ (*New York Times*, 1989 m. rugsėjo 20 d.). Tai būtų nebe pirmas kartas, kai po pasirodžiusių Kremliuje atoslūgių būdavo praliejamas tokių kaip Lietuva pavergtų tautų kraujas.

Jūsų Šventenybe, mes esame įsitikinę, kad pasauliečių lygmenyse tarpusavio supratimas, harmonija bei ramybė ir taika trokštančioje vienybės Europoje glūdi atkuriančiose teisingumą pastangose: „Opus iustitiae pax“, sakoma Izaijo Pranašystėje (32:17). Mūsų laikais teisingumas reiškia, kad visos ir kiekviena Europos tauta būtų laisva spręsti savo likimą sutinkamai su savo paveldo tradicijomis. Lietuviai, tiesą sakant, neišsivaizduoja galimybės

išlikti krikščioniškoje civilizacijoje ir tuo pat metu būti įbruktai į melagingą sovietinę tautų sąrangą, viešpataujant komunistiniams režimams, kurie išreiškia nesukalbama ir kraupią anticivilizaciją, nuožmiai slopinančią tautų ir žmogaus laisvę.

Mes esame tikri, Jūsų Šventenybe, kaip pareiškėte – pusę Jūsų širdies priklausomai Lietuvai, kad jums giliai suprantami mūsų įsitikinimai ir supratimas, susiformavę Bažnyčios ir Tėvynės meilėje. Ryšium su tuo mes drįstame prašyti Jūsų tvirtai užtarti Lietuvos žmonių Laisvės ir Nepriklausomybės siekius, ponui Gorbačioviui lankant Jus. Tai būtų nelengva sovietų prezidentui paneigti tokį prašymą, kadangi jo geri užmojai būtų diskredituoti Jūsų Šventenybės akivaizdoje ir visame katalikų pasaulyje. Tada Psalmisto žodžiai, skelbiant skleidžiantiems blogi „Kas kalba su savo kaimynu apie taiką, bet blogi nešioja savo širdyje“ /Ps. 27:3/ būtų taikliai panaudoti.

Šalia to iškilus būtinybei apibrėžti jo požiūrį į Lietuvos nepriklausomybę, aukštąs svečias iš Maskvos stotų susijusių tarp savęs faktų ir pasirinkimo akistaton, nes, kaip viešai išsireiškė mūsų kardinolas Vincentas Sladkevičius, „Popiežiaus vizitas labai pasitarautų palankesniai požiūriui į Sovietų Sąjungą visame pasaulyje“ (*30 Giorni*, 1989, Nr. 3).

Mes, garbindami mūsų Aušros Vartų Mergelę Mariją, Lietuvos Globėją, maldaujame Šventojo Petro Sosto taip būtinos pagalbos. Mes prašome Jūsų Apaštalinio palaiminimo mums patiems, mūsų šeimoms, gyvenantiems laisvajame pasaulyje lietuviams, mūsų broliams Lietuvoje, ypač tiems taip skaitlingai ir ilgai kentėjusiems kalėjimuose ir Šiaurės katorgoje dvasiškams ir pasauliečiams, taip pat visiems 30 tūkst. tėvynainių, kurie iki šiol vis dar tebėra išblaškyti Sibiro tremties platybėse.

<p>Pilypas Narutis, Ingegnere Grozvydas Lazauskas, Ingegnere Pjūras Kisielius, Dottore in medicina Birute Jasaitis, Microbiologas Antanas Razma, Dottore in medicina Jonas Dainauskas, Avvocato, Historical Loreta Venslauskas, Musico Jūfina Jaksčivicius, Dottore in medicina Zuzana Juskevicius, Giornalista Andrius Juskevicius, Ufficiale del esercito Edmundas Jasunus, Ingegnere Albina Prunskis, Dottore in medicina Stasiulis Steponas, Dottore in medicina Birute Kemezaite, Editore e publicista Juozas Grauzinis, Avvocato Sofija Grauzinis, Maestra Rita Dapkus, Giornalista Pedro Dapkus, Ispettore Juozas Kizys, Dottore in medicina Agnes Kizys, Assistente sociale presso la Catholic Charity Bureau Ginta Kizys, Attrice Audrone Kizys, Rappresentante di vendita del Chicago Catholic Publications Sales Representative</p>	<p>John Jodvalis, Direttore Juozas Mintaukis, Maestro Valeria Jodvalis, Maestro Algirdas Statkevicius, Dottore in medicina Povilas Vaicekavskas, Ingegnere Arydas Adamavicius, Ingegnere Ona Statkeviciene, Maestra Antanas Keveza, Maestro G. E. Keveziene, Direttore Jonas Daugirdas, Dottore in medicina Ona Kloris, Dottore in medicina Danute Kuncas, Perito in marketing per corporazione Rimantas Kuncas-Zemaitaitis, Ingegnere Linas Sidrys, Oftalmologo Norbertas Tarulis, Impiegato pubblico Filomena Tarulienė, Professoressa Birute Zemaitiene, Medico Vaivevutis Zemaitis, IBM Ona Jageliene, Maestra Richard Skirius, Architetto Klemas Skirius, Tecnico in comunicazioni telefoniche Yolanda Blazys, Maestra degli Istituti Montessori</p>	<p>Karin Knapp, Maestra degli Istituti Montessori Arlene Buszkiewicz, Maestra degli Istituti Montessori Sofija Blaziene, Preside e maestra degli Istituti Montessori Antanas Blazys, Dottore in medicina Beverly Juknevičius, Maestra degli Istituti Montessori Julius A. Blazys, Tecnico Stasys Jurjonas, Ingegnere elettrico Cintaras Placas, Ragioniere Capo Sofija Jonyniene, Maestra Jurate Jankauskaite, Maestra Stase Petersoniene, Preside dell'istituto elementare di lituano educatione, Professoressa Danute Eidukiene, Professoressa Ruta Jautokiene, Professoressa Juozas Masilionis, Preside scuola, Maestro Professore Edmundas Eidukas, Ingegnere Meccanico Audrone Stake Uzgiriene, Quimico, Ph.D. Juozas Placas, Preside scuola secundaria, Maestro Kazys Eringis, Ecologo ambientalista, Ph.D. Jonas A. Rackauskas, Ph.D., Presidente del centro studi di ricerca lituano; Rettore dell'istituto lituano educatione</p>
--	---	--

Prašymą popiežiui Jonui Pauliui II pasirašiusių sąrašas. Taisyimai atlikti Kazio Eringio ranka

Transportui siūlomi gamtos neteršiantys varikliai

Varikliai, pagrįsti nuolatiniais magnetais

Panaudojus nuolatinis magnetus kaip judesio transformatorius pavyko sukurti tobulus mechaninių virpesių ir bangų generatorius. Už sukurtą jų veikimo principą akad. prof. Kazimieras Ragulskis

ir Romualdas Ruzgus gavo TSRS išradimą pripažintą pionierišku, t. y. pirmu tokio tipo pasaulyje. Toliau jie abu 1980–1992 m. išvystė šių variklių veikimo principą ir gavo pripažintų aštuonių išradimų liudijimus. Reorganizavus K. Ragulskio veiklą nebebuvo galimybių vystyti tyrimus ir išradimus bei tų generatorių įgyvendinimą praktikoje. Sukurti virpesių ir bangų sužadimo generatoriai turi svarių privalumų lyginant su žinomais iki šiol. Jie gali būti nuo mikro iki makro pagal galingumą, gali būti ir daugiakoordinatiniai, mažo svorio, lengvai valdomi pagal generuojamų procesų charakteristikas.

Toliau vystydamas tyrimus akademikas K. Ragulskis sukūrė variklių, pagrįstų nuolatiniais magnetais, veikimo principus. Jų esmė yra pagrįsta magnetų komponavimu ir įvedamais papildomais judesiais. Patentuoti jo svajonė sudužo dėl per didelių išlaidų. Todėl apie tokių variklių veikimo principą prieš daugiau negu dvejus metus K. Ragulskis paskelbė straipsnį žurnale *Journal of Vibroengineering*. Ten pateiktas pavyzdys

Ligi šiol nepalengvintas Lietuvos išradimo korifėjus prof. Kazimieras Ragulskis

variklio, kuris susideda iš statoriaus su dviem magnetų eilėmis ir rotorius su viena magnetų eile. Varikliui veikiant ašinis judesys tarp statoriaus ir rotorius užtikrinamas kinematiškai.

Tokie varikliai gali pakeisti vidaus degimo variklius transporte (automobiliuose, motocikluose, dviračiuose, nedideliuose lėktuvuose ir skraidymo

aparatuose, laivuose), elektros gamyboje (pavyzdžiui, turistai gali panaudoti tokius variklius su elektros generatoriais) ir kitose srityse. Be to, sėkmingai kuriamos magnetinių laukų izoliuojančios medžiagos.

Visa tai atveria galimybes saugoti mūsų aplinką nuo taršos.

„Mokslo Lietuvos“ inf.

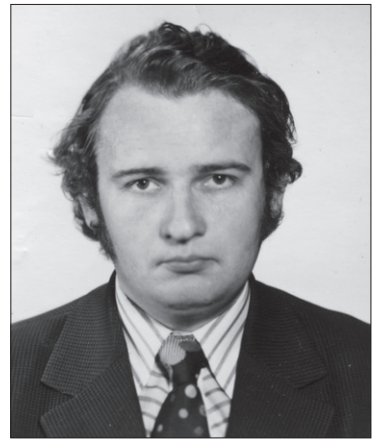
Docentui Algirdui Jakučiui – 60

Algirdas Jakutis gimė 1950 m. balandžio 11 d. Tauragėje. 1968 m. aukso medaliu baigė Šilalės vidurinę mokyklą ir įstojo į tuometį Vilniaus inžinerinį statybos institutą. Jį baigus A. Jakučiui įteiktas raudonas inžinieriaus-ekonomisto diplomas.

Dabartinio Vilniaus Gedimino technikos universiteto statybos valdymo sistemų laboratorijoje A. Jakutis pradėjo dirbti 1973 metais. Čia dirbo iki 1985 m., todėl 1973–1985 m. pagrindinė veiklos kryptis buvo susijusi su valdžios institucijų užsakytais mokslo tiriamaisiais darbais.

Dideliu pasikeitimu tenka laikyti 1985 m. A. Jakučio apgintą ekonomikos mokslų daktaro disertaciją ir perėjimą dirbti į Politinės ekonomijos katedrą. Nuo tada jis ėmė aktyviai dalyvauti įvairiose konferencijose, skaityti pranešimus, rašyti straipsnius į Lietuvos bei užsienio spaudą, leisti knygas. 1986 m. A. Jakučiui suteiktas pedagoginis docento vardas. Iš viso docentas atliko 72 mokslinius tiriamuosius darbus, parašė 60 straipsnių ir pranešimų konferencijoms, išleido 25 knygas, apibendrinio ir išleido 3 paskaitų tekstus. A. Jakučio *Literatūros rodyklė* (publikacijos, recenzijos, vadovavimas baigiamiesiems darbams) apima 300 pozicijų.

Algirdas Jakutis yra statybų inžinierius – ekonomistas, todėl jo bibliografijoje aptiksime įvairių publikacijų statybų ir bendrosios ekonomikos temomis, o iš docento knygu apie ekonomikos pagrindus mokosi ne tik inžinerinių specialybių, bet ir kitų sričių studentai. Kai kurie moksliniai darbai paskelbti lietuvių, rusų, ir anglų kalbomis. Išskirtinę vietą

užima originali monografija *Ekonomikos nuostatų modeliavimas* išleista visomis minėtomis kalbomis.

Doc. A. Jakučiui teko dirbti su dideliu būriu mokslininkų. Publikacijų bendraautorai buvo K. Antanavičius, R. Ginevičius, A. Buračas, A. Duličenka, J. Bivainis, P. Čyras, J. Rudalevičius ir daug kitų.

Ne vieną A. Jakučio knygą išleido Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidykla *Technika*, aktyviai bendradarbiauta ir su *Smaltijos* leidykla Kaune, *Eugrimo* Vilniuje. Dalis knygų publikuota e-bibliotekoje. Nacionalinėje bibliografijoje įregistruotų docento publikacijų – daugiau nei 150.

Docentas Algirdas Jakutis ir toliau yra aktyvus mokslininkas, mėgiamas studentų, ištikimas jį išugdžiusiai aukštajai mokyklai. Belieka palinkėti jam sėkmės mokslinėje ir pedagoginėje veikloje.

Dr. Algimantas Petrauskas

Teisės ir sąlygos laisvai informacijos sklaidai

Povilas SAUDARGAS

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka įteisingai optimalų mokslo darbuotojų aprūpinimą informacija, sudarydama sutartis su mokslo institucijomis. Biblioteka nuo seno turėjo daug padalinių, veikiančių įvairiuose institute: Fizikos, Chemijos, Geologijos ir geografijos, Botanikos ir kai kuriuose kituose. Tenkindami mokslininkų poreikius, padaliniai užsakydavo reikalingą brangią mokslinę literatūrą, prieigas prie duomenų bazių, tvarkė specializuotus literatūros fondus, registravo mokslininkų publikacijas, vykdė kitokią svarbią veiklą. Pradėjus vykdyti mokslo reformą, institutai pakeitė teisinį statusą. Vieni, kaip antai buvęs Kultūros, meno ir filosofijos, tapo valstybės mokslo institutais; kiti – Geologijos ir geografijos, Botanikos ir Ekologijos – buvo sujungti į savarakišką tyrimo centrą; treči – Teorinės fizikos ir astronomijos, Matematikos ir informatikos – prijungti prie Vilniaus universiteto. Tokiomis aplinkybėmis Vrublevskių biblioteka turėjo tikslinti veiklos profilį, siekdama sudaryti kuo palankesnes sąlygas mokslo darbuotojams ir toliau naudotis bibliotekos fondais, naujausia informacija, Lietuvos ir užsienio literatūra, mokslinėmis duomenų bazėmis, automatizuotomis Lietuvos ir užsienio šalių bibliotekų paslaugomis bei informacijos priemonėmis. Šiuo tikslu naujasis Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas apsilankė visuose institute, kuriuose veikia bibliotekos padaliniai, kalbėjosi su mokslo įstaigų vadovais

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas

dėl bendradarbiavimo padėties, gairių ir galimų teisinių pagrindų. Visuose institute buvo nedviprasmiškai pareikšta, kad tokie padaliniai, dabar virtę puikiai sukomplektuotomis specializuotomis bibliotekomis, ir toliau

yra reikalingi, o juose dirbantys bibliotekininkai tapo nepakeičiamais mokslininkų talkininkais. Aptarus teisines ir kitas tolesnio bendradarbiavimo aplinkybes su institutais numatyta sudaryti sutartis. Pagal mokslininkų poreikius

Naujoji Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekos komanda (iš dešinės): direktorius dr. Sigitas Narbutas, direktoriaus pavaduotoja mokslui Rima Cicėnienė, direktoriaus pavaduotoja finansų reikalams Vanda Tugušė, direktoriaus pavaduotojas ūkio reikalams Eugenijus Ignatavičius

biblioteka išpareigos komplektuoti specializuotus fondus institute, aptarnauti akademinės bendruomenės, organizuoti naujų spaudinių, taip pat temines ir jubiliejines parodas, informuoti darbuotojus apie prieigą prie prenumeruojamų ir testuojamų užsienio duomenų bazių ir kt.

Bibliotekos publikacijų duomenų bazėje bus tęsiama Institutų darbuotojų knygų, straipsnių, pranešimų konferencijose ir kitos mokslinės veiklos faktų registracija.

Pirmąją bendradarbiavimo sutartį šių metų kovo 23 d. Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas pasirašė su Lietuvos kultūros tyrimų instituto direktore dr. Jolanta Širkaite.

Ši ir kitos numatomos pasirašyti sutartys bus naudingos bendradarbiau-

jant bibliotekai ir tyrimo centrums bei institutams, padės gerinti mokslinės informacijos sklaidą ir informacinį aptarnavimą atsižvelgiant į mokslo reformos tikslus ir uždavinius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2010 m. *Mokslo Lietuva* vykdo projektą *Mokslui, visuomenei ir kultūrai*. Siekdama populiarinti laikraštįje publikuojamą medžiagą redakcija leidžia naudotis publikacijomis tol, kol Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia minėtą projektą.

Mažosios Lietuvos enciklopedija – unikalus kūrinys

dr. Algirdas MATULEVIČIUS
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro vyresnysis
mokslinis redaktorius

Per 13 metų (1997–2009) baigta rengti ir išleista keturių tomų *Mažosios Lietuvos enciklopedija* (MLE). Tai unikalus, sudėtingas ir itin reikšmingas veikalas, įamžinęs keletos šimtmečių Mažosios Lietuvos ir jos autochtonų lietuvininkų (mažlietuvų) istoriją. Ši provokarietiškos civilizacijos Vidurio rytų Europos tauta sukūrė turtingą europinio lygio kultūrą. Būtų aplaidumas neužfiksuoti to knygos. Laikas greitai bėga. Ką žinotume apie aisčius (baltus), vakarinius baltus, prūsus, kuršius, jei ne vokiečių ir kitų tautų autorių parašytos kronikos, analai, taip pat apie rytinius baltus lietuvius sukurti metraščiai, vėliau parašyti moksliniai veikalai? Ekonomiškai itin išvystytoje, stipraus mokslinio potencialo šiuolaikinėje Vokietijoje išleista labai daug veikalų apie Prūsiją, tačiau nėra išleista, kaip lietuvių, panašios į MLE enciklopedijos apie jos provinciją Rytų Prūsiją. Dauguma vokiečių tyrinėtojų ignoroja baltiškąjį lietuvininkų kultūros paveldą.

Noriu pasidalinti prisiminimais apie MLE rengimo pradžią. Spaudoje esančiuose rašiniuose pasitaiko klaidų, netikslumų, nors ir šiame rašinyje jų gali būti – praėjo jau 13 metų. Pačioje „virtuvėje“ būna kiek kitaip negu atrodo iš šalies.

Kaip jau rašyta, MLE leidybą inicijavo lietuvių išeivija, darbą ėmėsi organizuoti Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio vienas veikėjų, 1992–1998 m. Mažosios Lietuvos fondo JAV ir Kanadoje pirmininkas, gyvenęs Monrealyje dr. Vilius Pėteraitis. 1996 m. birželį atvykęs į Vilnių jis Lietuvos kraštotyros draugijoje (pirmininkė Irena Seliukaitė) susitiko su Mažosios Lietuvos tyrėjais ir mylėtojais, bendrais brovais aptarė, kaip bus rengiama MLE. Vyriausiojo redaktoriumi tapo akad. prof. Zigmas Zinkevičius. 1996 m. spalį Mokslo ir enciklopedijų leidyklos (nuo 1997 m. institutas) direktorius Zigmantas Pocius, sutaręs su dr. V. Pėteraičiu, paskyrė mane MLE vyresniuoju moksliniu redaktoriumi ir grupės vadovu, kuriuo dirbau iki 1998 m. kovo (kartu teko eiti atsakingojo sekretoriaus pareigas): jau 24 metus (nuo 1972 m.) dirbau,ėjau tas pareigas rengdamas įvairias lietuviškas enciklopedijas, nuo 1969 m. nuolat tirių Mažosios Lietuvos praeitį (1973 m. apgyniau disertaciją). Be to, MLE leidybai geriausios sąlygos, darbuotojų patirtis, t. y. bazė – Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute (MELI; nuo 2010 m. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras).

Iš pradžių vienam pradėti įgyvendinti tokį milžinišką, sudėtingą originalų projektą atrodė tarsi būtinybė įkopti į Everesto viršukalnę. Vyriausiajam organizatoriui ir tvarkytojui dr. V. Pėteraičiui atrodė, kad MLE galima parengti išrinkus iš išeivijoje išleistos 36 tomų *Lietuvių enciklopedijos* straipsnius apie Mažąją Lietuvą ir iškilus lietuvininkus. Tačiau tai būtų mišrainė, be to, prasta. Būtų padrikai aprašyta gal viena tūkstantoji to, kas dabar sudėta į keturis MLE tomus. Siūlyta MLE rengti visuomeniniais pagrindais, „iš patriotizmo“. Mums, enciklopedininkams, buvo aišku, kad iš to nieko nebus. Vien patriotizmu „sotas nebūsi“. Bet iš kur imsi redaktorių, jei tuo metu visi, baigę enciklopediją apie Didžiąją

Lietuvą, ėmėsi rengti *Visuotinę lietuvių enciklopediją* (iki 2010 m. išleista 16 tomų). Reikia turėti daug žinių apie Mažąją Lietuvą ir jos gyventojus lietuvininkus, prūsus, vokiečius. Patyrusiu, išmanančiu moksliniu redaktoriumi galima tapti tik maždaug po penkerių sunkaus darbo metų, kitaip tariant, grūdintis, semtis išminties ir enciklopedinio darbo subtilybių.

Pirmasis darbas, pradėtas 1996 m. spalį, – man reikėjo parengti MLE metodiką ir šakinius vardynus, o iš jų sudaryti generalinį vardyną. Kiekvienam straipsniui planuoti spaudos ženklų kiekį, kur reikia – iliustracijas. Apskaičiau apytikslį leidinio lankų skaičių, sutarta išleisti 3 tomus; ilgainiui straipsnių daugėjo, armonika „pūtėsi“, teko išleisti 4 tomus. Parengti metodiką padėjo Geografijos ir geologijos redakcijos vyresnioji mokslinė redaktorė Pranciška Tuomaitė, MLE neilgai dirbusi puse etato. Vėliau MLE etnografijos ir archeologijos straipsnius ėmė redaguoti taip pat puse etato dirbanti mokslinė redaktorė Laimutė Rupšytė (vėliau buvo priversta palikti MLE darbą). Man teko visi organizaciniai ir redagavimo darbai. Straipsnių ir spaudos ženklų milijoninį skaičių dėti ir sumuoti teko pieštuku, nes kompiuteris įsigytas tik 1997 m. balandį – praėjo nemažai laiko, kol išmokta juo naudotis, ne tik spausdinti straipsnius, bet ir sukurti sistemą su įvairiais rodikliais. Kompiuterininkę kurį laiką dirbo Irma Rimkienė. Įvesti į kompiuterį straipsnius jai padėjo Laimutė Rupšytė ir Martyno Mažvydo nacionalinėje bibliotekoje dirbantis Vytautas Gocentas (1998–2001 m. MLE grupės vedėjas, vėliau atsakingasis sekretorius). Dalį vardyno (daugiausia vietovardžių sąrašą) atsiuntė dr. Vilius Pėteraitis.

Sudariau šakines (skyrų) redakcijas su atskirų skyrių vedėjais ir konsultantais (kai kuriuos jų buvo pasiūlęs V. Pėteraitis). Noriu pabrėžti, kad visi jie yra visuomeniniai talkininkai, gyvenantys Vilniuje, Klaipėdoje, Kaune, išeivijoje, dirbantys be atlyginimo, o ne etatiniai darbuotojai. O ir šių dauguma pasiaukojančiai dirbo už menką algą. Paminėsiu pirmojo tomo keletą skyrių ir jų vedėjus: Archeologijos – doc. dr. Valdemaras Šimėnas, Architektūros – Marija Purvinienė, Etnologijos – prof. habil. dr. Vacys Milius, Filologijos – akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Gamtotyros – akad. prof. habil. dr. Algirdas Gaigalas, Istorijos – dr. Algirdas Matulevičius, Muzikos – prof. dr. Danutė Petrauskaitė, Spaudos – Vytautas Gocentas, Teisės – Vytautas Raudeliūnas, Visuomenės ir kultūros veikėjų – doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius. Sudaryta 13 mokslininkų Redakcinė kolegija. Jie sudarė šakinių vardynų juodaščių pirminius variantus, kuriuos papildžius ir suredavus teko sudaryti generalinį vardyną. Nuoširdus jiems ačiū!

„Puoliau“ rašyti straipsnius, kitų autorių parašytus redaguoti, pritaikyti MLE specifikai. Faksu teko palaikyti ryšį su dr. V. Pėteraičiu, įvairiais būdais bendrauti su autoriais, konsultantais, ieškoti naujų talkininkų. Dr. V. Pėteraitis nuolat „bombardavo“: greičiau greičiau. Nuo 1998 m. kovo su juo jau susi-

Mažosios Lietuvos enciklopedijos leidėjų ir rengėjų nuotrauka (pirmoje eilėje): doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius, Danutė Valentukevičienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Virginija Budrikienė; antroje eilėje: MELC direktorius Rimantas Kareckas, dr. Algirdas Matulevičius, Vytautas Gocentas, Algirdas Žemaitaitis ir MELC direktoriaus pavaduotojas redakciniams reikalams Antanas Račis (2010 03 25)

rašinėjo reikalų vedėja paskirta Nijolė Dzindziliauskienė. Vyriausybei, Seimui reikėjo teikti atskaitas, kiek bus MLE lankų, kitokių duomenų. Tai užimdavo daug brangaus laiko – svarbu buvo kuo daugiau suredaguoti straipsnių, pačiam juos rašyti. Malonu prisiminti ir padėkoti MELI direktoriaus pavaduotojai ekonomikai Aldonai Stanelienei, kuri suprato MLE reikšmę, rūpinosi, kaip ir prof. Z. Zinkevičius, kad Vyriausybė skirtų šiam unikaliai leidiniui lėšų. Jų nuolat trūko, ypač darbams spausdintuve, nors buvo surenkama ir išeivijoje. Darbą kiek sunkino tai, kad MELI direktorius enciklopedininkas Z. Pocius buvo išrinktas į LR Seimą, o MLE vyriausiasis redaktorius prof. Z. Zinkevičius tapo LR švietimo ministru. Nuo 2000 m. MLE daug rūpinosi paskirtas MELI direktoriumi Rimantas Kareckas, turintis knygų leidybos praktikos, gabus organizatorius, tolerantiškas vadovas. Kas keletą mėnesių būdavo šaukiami Redakcinės kolegijos narių, kitų specialistų posėdžiai. Jiems pirmininkaudavo prof. Z. Zinkevičius, telkdamas kolektyvą, sukurdamas gerą darbo nuotaiką, šalindamas vidinius konfliktus, išspręsdamas nesutarimus su dr. V. Pėteraičiu.

Negalėdamas aprėpti visų darbų, berods 1997 m. pavasarį paprašiau dr. V. Pėteraičio pagalbininkų. Jis pasiūlė žinomus lietuvininkus patriotas Vytautą Gocentą (mano siūlymu paskirtas MLE atsakinguoju sekretoriumi) ir doc. dr. Martyną Purviną, kuris nuo 1997 m. pabaigos (?) tapo vyriausiojo redaktorius pavaduotoju. Nuo 1997 m. vidurio su V. Gocentu tobulinome vardyną. Reikėjo teikti žinias Seimui ir vyriausybei, nuolat informuoti dr. V. Pėteraitį. Doc. dr. M. Purvinas iš pradžių daugiausia tikrino MELI buhalterijos dokumentus, ar tinkamai naudojami lėšos. Mažą mūsų grupę papildė žurnalistas, Klaipėdos krašto kraštotyrininkas Vytautas Kaltenis, nuo 1998 m. paskirtas MLE vyriausiojo redaktorius pavaduotoju leidybai.

Enciklopedijas paprastai rengia po kelis ar keletą kiekvienoje redakcijoje dirbančių mokslinių redaktorių ir keliasdešimt patyrusių, savo sritį išmanančių specialistų, kurie rengia tik savo tematikos tam tikro laikotarpio straipsnius. Kiekvienam užtenka darbo. Teko redaguoti ir ne savo srities straipsnius. MLE buvo sudaryta grupė – iš tikrųjų

grupelė etatinių darbuotojų (dirbo pačiame institute), kuri nuveikė milžinišką darbą. Tai idealistai, aistringai atsidavę Mažajai Lietuvai, patriotai. Reikia išmąnyti krašto praeitį, turėti redagavimo įgūdžių. O kur tokių rasti, jei tyrinėtojų dar buvo ir tebėra mažai? Darbo energingai ėmėsi Mažosios Lietuvos tyrėjas, žymiausias architektūrologas, MLE vyriausiojo redaktorius pavaduotojas, nuo 2001 m. ir MLE grupės vedėjas doc. dr. M. Purvinas. Jis „kietai į nagą“ suėmė redaktorių. Didžiulėmis pastangomis MLE rengimas spartėjo. Norėjęsi paminėti labai darbščias, itin pareiingas darbuotojas: bendrų reikalų tvarkytoją, vėliau atsakingąjį sekretorę Nijolę Dzindziliauskienę, iliustracijų tvarkytoją ir archyvo vedėją Virginiją Budrikienę, vėliau atėjusią maketuotoją ir iliustracijų skenuotoją Alę Zimanienę. 1998 m. kovą dėl įvairių priežasčių atsakiau MLE grupės vedėjo pareigų, iki pat 4 tomo pabaigos dirbau visuomeniniu Istorijos skyriaus vedėju. Ilgainiui mokslinių redaktorių po vieną kitą daugėjo: Danguolė Balevičienė, Vytautas Butkus, Jadvyga Mackevičienė, Laimutė Vasiliauskaitė. Dėl mažo atlyginimo, sunkaus kruopštaus darbo ir kitų priežasčių šie redaktoriai išėjo. Atejo kiti.

Istorijos lengvų straipsnių būdavo nebloginai parašytų, bet sudėtingų temų – gana daug prastai parašytų arba suredaguotų. Teko perredaguoti, ištaisyti klaidas ir netikslumus, gerokai papildyti. Bet kurios enciklopedijos istorijos straipsniai iš kitų mokslo šakų yra vieni sudėtingiausių, sunkiausių, itin susiję su politika, ideologija. O čia tokio tragiško ir kartu dvasiškai turtingo krašto prie Baltijos kaip Mažoji Lietuva. Ją jau nuo jaunystės itin mylime gal ir dėl to, kad „mažoji“, kad nuskriausta, kad svetimieji ją jau 65 metus valdo ir naikina. Šis aisčių-baltų kraštas nenuskendo kaip Atlantida. *Mažosios Lietuvos enciklopedija* šį kraštą tartum prikeltų, įamžintų šią laikų kronikoje, metraštyje. Vietinių gyventojų nebėra, liko jų žemė, vandenys, gelmės turiai (su baltų aukso – gintaru).

Prof. Z. Zinkevičiui atsakius MLE vyriausiojo redaktorius pareigų tas pareigas rengiant trečią tomą ėjo doc. dr. M. Purvinas. Išvaikščiojęs Mažąją Lietuvą architektūros tyrėjas turi sukauptą vertingą rankraščių ir nuotraukų archyvą. Įgijo patirties rengiant MLE.

Gaila, ketvirtojo tomo jis nerengė – dėl įvairių priežasčių išėjo iš darbovietės. Vyriausioju redaktoriumi prikalbinatas iki tol ėjęs Redakcinės kolegijos pirmininko pareigas doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius, o šias pareigas perėmė Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto Klaipėdoje direktorė dr. Silva Pocyte. Didžiulis krūvis teko etatiniams darbuotojams V. Kalteniui, tapusiam ir MLE grupės vadovu, ir MLE vyresniajai mokslinei redaktorei Danutei Valentukevičienei, tapusiai MLE vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja. Turinčiai patirties (kurį laiką rengė MLE) darbuotojai teko organizuoti pairesį darbą. Geresni moksliniai redaktoriai jau buvo išėję, o jauni dar neįgiję patirties. Be to, reikia daug žinių, mokėti vokiečių kalbą. Nepaisant sunkumų, netekčių, nuolat trūkstant lėšų, paskutinis, ketvirtasis MLE tomas 2009 m. pabaigoje išleistas ne blogesnis nei 1–3 tomai, o kai kuriais rodikliais tobulesnis.

Suprantama, tokiaime veikalke neišvengta netikslumų, stiliaus ir turinio klaidų. Labai trūko vardyno ir mokslinės patikros redaktorių. Dėl to dalis straipsnių neatitinka MLE rengimo metodikos, trūksta vientisumo, įdėta permenų temų, nes etatiniai moksliniai redaktoriai (o jų tik keli) yra nevienodo pasirėngimo, trūksta enciklopedinio darbo patirties. O ir patyrusių reikėtų kelis kartus daugiau. Bet tie, kurie dirbo, kiekvienas plūso už kelis.

MLE yra išeivijos ir Lietuvos lietuvių įgyvendintas amžius projektas. Šių metų balandžio 22 d. į Lietuvos mokslų akademijos didžiojoje salėje vykusį Mokslo ir enciklopedijos leidybos centro, Lietuvos mokslų akademijos ir Mokslininkų rūmų bendrą renginį susirinkę MLE rengėjai, mokslininkai, visuomenės atstovai ne tik apibendrino MLE paskutiniojo IV tomo leidybos reikalus, bet ir aptarė vientomį enciklopedijos leidimą iš pradžių, manoma, anglų kalba, o vėliau ir vokiečių, rusų kalbomis. Vientomio koncepciją pristatė MLE vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja Danutė Valentukevičienė. Koncepcijai pritarta. Tokio vientomio pageidauja ir visuomenė. Mes, enciklopedininkai, pajėgūs iš MLE keturių tomų parengti vientomį, tačiau tam reikia lėšų. Turime turtingą archyvą, patirties, neišblėso entuziazmas.

Ketvirtojo MLE tomo pristatymo renginiui pirmininkavo LMA mokslinis sekretorius prof. Domas Kaunas, įžanginį žodį tarė Redakcinės kolegijos prezidentas akad. prof. Zigmas Zinkevičius. Pranešimą apie MLE leidybą skaitė MLE ketvirtojo tomo vyriausiasis redaktorius doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius, dalyvavo ir LMA užsienio narys Mažosios Lietuvos liuteroniškių giesmynų žymus tyrinėtojas, italų kalbininkas prof. Guido Michelini (Gvidas Mikelinis).

Ketvirtojo MLE tomo sutiktuvėse kalbėjo daugiau kaip 20 metų Karaliaučiuje (Kaliningrad) Šv. Šeimos katalikų bažnyčioje kunigavęs, o dabar Tilžės (Sovietisk) Kristaus Prisikėlimo parapijos klebonas, kunigas kanaaninkas Anupras Gauronskas, Lietuvos Evangelikų liuteronų bažnyčios vyskupas Mindaugas Sabutis, Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto Klaipėdoje direktorė dr. Silva Pocyte, kalbininkas prof. Arnoldas Piročkinas ir kiti.

Džiaugiamės ir didžiuojamės keturtomiu kaip Mažosios Lietuvos šventąja knyga.

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas skelbia konkursą
išvardintose katedrose ir mokslo padaliniuose užimti šias pareigas:

I. Fizinių, Biomedicinos ir technologijos mokslų srityse

1. Aplinkos apsaugos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,75 etato 1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

2. Geodezijos ir kadastro katedra

- docento (4 vietos);

3. Hidraulikos katedra

- docento (1 vieta);

4. Kelių katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (3 vietos);

5. Pastatų energetikos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

6. Vandentvarkos katedra

- mokslo darbuotojo (1 vieta);

7. Automatikos katedra

- docento (1 vieta);

8. Elektroninių sistemų katedra

- docento (2 vietos),
- docento (0,5 etato 2 vietos),
- docento (0,25 etato 1 vieta),
- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

9. Kompiuterių inžinerijos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta);

10. Telekomunikacijų inžinerijos katedra

- docento (1 vieta);

11. Chemijos ir bioinžinerijos katedra

- docento (1 vieta);

12. Fizikos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
- docento (2 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

13. Grafinių sistemų katedra

- profesoriaus (0,25 etato 1 vieta);

14. Inžinerinės grafikos katedra

- docento (1 vieta);

15. Informacinių sistemų katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (2 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

16. Informacinių technologijų katedra

- docento (3 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

17. Matematinio modeliavimo katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 2 vietos);

18. Matematinės statistikos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 2 vietos),
- docento (4 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

19. Medžiagų atsparumo katedra

- docento (1 vieta);

20. Teorinės mechanikos katedra

- lektoriaus (1 vieta),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

21. Mašinų gamybos katedra

- docento (3 vietos),
- lektoriaus (1 vieta);

22. Pramonės įmonių valdymo katedra

- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

23. Architektūros inžinerijos katedra

- docento (0,25 etato 1 vieta);

24. Darbo ir gaisrinės saugos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

25. Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedra

- docento (1 vieta);

26. Metalinių ir medinių konstrukcijų katedra

- docento (3 vietos);

27. Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

28. Statybinės mechanikos katedra

- asistento (1 vieta);

29. Statybinių medžiagų katedra

- docento (1 vieta);

30. Statybos technologijos ir vadybos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (4 vietos),
- docento (0,75 etato 1 vieta);

31. Tiltų ir specialiųjų statinių katedra

- docento (1 vieta);

32. Automobilių transporto katedra

- docento (1 vieta);

33. Transporto technologinių įrenginių katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta),
- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

34. Transporto vadybos katedra

- docento (1 vieta);

35. Fizinės medžiagotyros laboratorija

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

36. Informacinių sistemų mokslo laboratorija

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

37. Geotechnikos mokslo laboratorija

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

38. Statybos technologijos ir vadybos mokslo laboratorija

- vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

39. Lygiagrečiųjų skaičiavimų laboratorija

- vyriausiojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

40. Statybinių dirbinių technologijos laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (3 vietos);

41. Aplinkos apsaugos institutas

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

42. Intermodalinio transporto ir logistikos kompetencijos centras

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,75 etato 1 vieta)

II. Humanitarinių ir socialinių mokslų srityse

43. Architektūros katedra

- docento (0,5 etato 2 vietos);

44. Architektūros pagrindų ir teorijos katedra

- docento (1 vieta);

45. Dailės katedra

- docento (1 vieta),
- asistento (0,25 etato 1 vieta);

46. Urbanistikos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta),
- asistento (0,5 etato 1 vieta);

47. Finansų inžinerijos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta),
- asistento (1 vieta);

48. Įmonių ekonomikos ir vadybos katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (2 vietos),
- asistento (1 vieta);

49. Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra

- docento (1 vieta),
- asistento (1 vieta);

50. Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedra

- lektoriaus (1 vieta);

51. Teisės katedra

- lektoriaus (1 vieta),
- lektoriaus (0,25 etato 2 vietos),
- asistento (0,25 etato 1 vieta);

52. Verslo technologijų katedra

- docento (1 vieta);

53. Kūno kultūros katedra

- lektoriaus (1 vieta);

54. Užsienio kalbų katedra

- lektoriaus (0,5 etato anglų k. 1 vieta),
- asistento (anglų k. 1 vieta);

55. Urbanistinės analizės mokslo laboratorija

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 2 vietos);

Smulkesnė informacija pateikta Vilniaus Gedimino technikos universiteto tinklapyje adresu www.vgtu.lt

Dokumentai priimami nuo 2010-05-07 iki 2010-06-17 Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11 (Saulėtekio rūmai, centrinis korpusas, 501 kab.), tel. 274 50 09.

Rektorius Romualdas Ginevičius

Naujas memuarų adresatas

Danutė KLUMBYTĖ
Šiaulių universiteto profesorė, habilituota socialinių mokslų (edukologijos) daktarė

Vasarą lietuviai keliauja ne tik į Vakarų – rengiamos jaunimo ekspedicijos ir į Sibiro gūdžiąsias vietas, kur kryžių kelius praėjo tūkstančiai tautiečių. Važiuoja ir pavieniai asmenys aptvarkyti savo artimųjų kapų, susitikti su Sibire dėl įvairių priežasčių likusiais giminaičiais, draugais ir pan. Sugrįžę papasakoja ir liūdnu įspūdžių apie asimiliacijos paliestus tautiečius, kartu pasidžiaugia pasiaukojančia išlaikiusių norą būti lietuviais kultūrine veikla. Vienas tos veiklos rezultatų – lietuvių bendrijų savilaidos knygos. Deja, Lietuvoje jos retai sutinkamos, nes parašytos rusų kalba ir skirtos nemokantiems protėvių kalbos anūkams ir proanūkiams. Su tokiomis knygomis teko susipažinti ir man. Tai Krasnojarsko lietuvių bendrijos Lietuva išleisti *«Два берега»*. *Du krantai*, *«Ускользящий горизонт»* (*Tolstantis horizontas*), *«Якутские были»* (*Jakutijos saktės*). Pirmosios knygos sudarytojas – minėtos draugijos pirmininko pavaduotojas Saulius Sidaras. Antroji – S. Sidaro memuarai. Trečiąją sudarė Rimvydas Racėnas. Visuose leidiniuose įdėtos S. Sidaro fotografijos, trečiame leidinyje yra ir R. Racėno, I. Žitkevičiaus nuotraukų. S. Sidaras – 1948 metų tremtinys, išvežtas būdamas septynerių, pagal specialybę – geologas, geologo-mineraloginių mokslų daktaras, docentas. Dabar dirba Krasnojarsko geologijos institute analitinės laboratorijos viršininku.

Visos minėtos knygos vertingos, skiriasi tik žanrai.

Knygoje *Du krantai* galima išvystyti žinyno ir memuaristikos bruožų. Ji, kaip teigiama įvade, dedikuota vyresniosios tremtinių kartos atminčiai. Nusakytas ir tikslas: „Mes norėtume, kad jaunimas, gimęs Sibire, ir tie, kurie Lietuvoje nėra buvę, galėtų susipažinti su jos gamta, kultūra ir tradicijomis (...) Mišrios vedybos pasitaravo tam, kad tremtinių anūku gimtąja tapo rusų kalba. Išlaikyti kultūrinės tradicijas – pagrindinis bendrijos uždavinys“.

Dviejuose krantuose yra žinių apie Krasnojarsko kraštą, vietos gyventojų nuomonė apie lietuvius, ištrauka iš E. Jasaitienės knygos *Lietuviškai apie Lietuvą*, informacijos apie Lietuvos gyventojų tremtis, taip pat pateikti dokumentai, apibūrinantys deportuotojų teises. Išspausdinti ir Krasnojarsko krašte gyvenusių tremtinių ir politinių kalinių atsiminimai, tarp kurių – iš-tremtųjų XIX a. palikuonių pasakojimai. Visas skyrius skirtas Krasnojarsko krašto Gulagų imperijai, jų struktūrai, pateikti ir sąrašai su nuorodomis, kiek lietuvių ten kentėjo. Aprašytas Norilsko sukilimas, pateiktas ir tame lageryje kalėjusių katalikų kunigų sąrašas. Informacija argumentuota dokumentais. Aprašoma ir draugijos veikla. Knygos turinys liudija, kad draugija atlieka naudingą lietuviškumo atgaivinimo ir istorinės atminties ugdymo darbą. Matyt, jos nariai, vietoj prarastos tėvynės, dvasioje buvo išlaikę savos tėvynės paveikslą. Ne be reikalo Zenta Maurinia, latvių rašytoja, rašė, kad „svetimas pasaulis turi prasmę, jei jį išgyveni kaip priešingybę tėvynei“.

* Cituojamų tekstų vertimas iš rusų kalbos D.K.

Sibiro platybėse nepasiklydo lietuviai

Antra vertus, *Du krantai* leidžia teigti, kad randasi naujos rūšies lietuvių literatūra, kur bandoma kita kalba sužadinti įstrigusių Rusijos platybėse tautiečių nostalgiją ir pasididžiavimo protėvių kraštu jausmą.

Jau 2006 m. Syktyvskare išleisti tremtinio A. Šerėno atsiminimai, parašyti rusų kalba, *«Записки ссыльного или мы не знаем своей вины»* (*Tremtinio užrašai arba mes nežinome savo kaltės*). Juose taip pat esama pažintinės informacijos apie Lietuvą, jos istoriją ir tremtinius, autoriaus odisėjos. Panašių tikslų, atrodo, siekia ir Rimvydo Racėno sudarytame leidinyje *«Якутские были»* (Krasnojarskas, 2008). Tai R. Racėno išversti į rusų kalbą 1941 metų tremtinių atsiminimai, kuriuose gana palankiai atsiliepta apie vietos gyventojus – jakutus. Aprašyta jaunų lietuvių adaptacija prie vietos sąlygų ir būtinybė dirbti Lietuvoje nepraktikuojamus darbus ir paaiškinta, kaip tie lietuviai atsidūrė Jakutijoje.

Šias knygas, suprantama, gali skaityti ne tik Sibiro lietuviai. Manychiau, svarbu ir kitiems Rusijos gyventojams papasakoti tiesą, kas gi tie „liaudies priešai“, tiek metų egzistavę šalia jų. Viliuosi, kad Krasnojarsko Lietuvos nariai yra pajėgūs surinkti dosje pasilikusių tame krašte tautiečių, kurie paaukojo savo energiją ir gyvenimą. Patiems rusams, atrodo, tai mažai rūpi. Užtektų pavartyti V. Rasputino kūrinių apie Sibirą, kad tuo įsitikintume.

Du krantai, manychiau, būtų naudingi ir Lietuvos skaitytojui: jie padėtų ugdyti „nesubendravardiklintą“ istorinę atmintį.

S. Sidaro memuarus *«Ускользящий горизонт»* skaičiau su retu malonumu, kaip dvasinės tvirtybės brandinimo vadovėlį. Visokių „ekstrimų“ ir virtualių erdvių fone jie patraukia tikrumu ir turi daug liekamosios vertės. Atsiminimų knygos reikšmė daugiabrainė. Joje atsiskleidžia tipiškas XX a. antrosios pusės atskiro lietuvių gyvenimas, kurį nulėmė istorijos lūžiai, lietuvių, kurį dešimtmečius žlugdė, bet nesužlugdė. Buvęs tremtinys prisimins, o jo palikuonis susipažins su tomis nužmoginimui skirtomis sąlygomis, kurioms nuolat besipriešindamas formavosi jaunas tremtinys.

Žavi autoriaus sugebėjimas pristatyti savo profesijos žmones be arogancijos, bet pakiliai ir vaizdingai. Neabejoju, kad besiruošias tapti geologu jaunuolis, skaitydamas memuarus, užsikrės profesijos romantika, bet kartu susimąstys, kokių žmogiškųjų savybių ji pareikalaus.

Subrendusį skaitytoją sudomins geologų tiriamos Sibiro gamtos reiškiniai paslaptys (Tunguso fenomenas, transarktinės sausumos hipotezė, Putorano fantastinės mozaikos, bazaltiniai plokštikalniai, anomalinės zonos, plaukiojantys žemynai), žūklės ir medžioklės epizodai. Kiek dramatismo

šamano veiklos scenoje!

Itin įtaigi negatyvioji informacija, nors pateikta santūriai, tarytum tarp kitko. Skaitydamas apie autorių lydintį tremtinio šleifą, lagerių liekanas, generolų vasarnamius, „стройку 503“ („statyba 503“), panteoną Stalinui tundroje, buvusio enkavedisto tarytojo norą dar „pakvosti“ ir pan., negali likti abejingas. Liūdnam nuteikia ir pastebėjimai apie „balto žmogaus“ vaidmenį tungusų tvirkimui, spirito nešiojū (спиртоноссы) nusikaltimoji veika. Panašius pasakojimus esu girdėjusi Sankt Peterburge Šiaurės tautų instituto mokslinėse konferencijose ir apie čiukčių žlugdymą.

Knyga persmelkta legendų – apie auksinę bobą, Atlantidą, iganasanų tautelių kilmę ir kt. Jos ne tik pagyvina pasakojimą, bet ir supažindina su Šiaurės tautelių pasaulėjauta. Informatyvūs ir tų tautų buities, atributų, papročių, drabužių (kaip komunikacinės priemonės) aprašymai.

Memuarų reminiscencijos išduoda autorių esant knygų, humanistą, intelektualą, bikultūros ir net polikultūros žmogų.

Patraukia skaitytoją ir memuarų subtilus humoras. Na, sakykime, kad ir apie tuos vargšus Putorano avinus, kurie skanios kavos kvapus turėjo uostyti iš tolo (p. 27). Ir apie Taimyrorus, labiau permainingus nei moterys (p. 189). Ir tas šelmiškas „susikrimtimas“ dėl benaudžio pirmojo bučinio

(p. 117). Apstu knygoje ir autoironijos.

Estetinė memuarų vertė neabejotina. S. Sidaras – talentingas pasakotojas, puikiai valdantis ne tik geodezinius prietaisus, bet ir žodį. Jo aprašytos tundra ir taiga, nors ir bekrastės, sunkiai išbrendamos ir gūdžios, bet, skaitytojo nuostabai, pilnos poezijos. Net tokiame nepoetiškame reiškinyje kaip vilkų kaukimas, autoriui vaidenasi daina. „Vilko dejonės pratisos, bet ir kažkokios muzikalios, kartu ir liūdno bei gūdžios, tartum nesibaigianti tundros daina“ (p. 109).

Atsiminimuose gyvūnija su dvasinta ir, sakyčiau, sužmoginta. Vieninteliai uodai ir mašalai neužsitarnavo autoriaus simpatijos. Ogi šunigalis Barsikas net su charakteriu. Meškos autoriui – „miela šeimynėlė“. Meškiuko, kurį sudrasko šunys, jam gaila („jis elgėsi kažkaip baugščiai, ir jo buvo net gaila“). O kur šunaujos niki, elnių kinkiniai... Tarp žmogaus ir žvėries vyksta kova, bet žvėries agresijos protrūkį dažnai iššaukia žmogus.

Be abejo, pozityvų *«Ускользящий горизонт»* knygos foną sudaro gamtos aprašymai. Jie puikūs! Miražai, poliarinės naktys, Šiaurės pašvaistės, kriokliai, upių sraujymės, pūgos, ledonešis... Nepakartojamos spalvų gamos!

Tik žmogus, nugyvenęs turtingą ir pilnakraujį gyvenimą, galėjo parašyti tokią įtaigią memuarų knygą. Nors autorius mano, kad žmogus prieš gamtą yra bejėgis, tačiau tą svetimą Šiaurę aprašo su meile, kaip tikras lietuvis, kurį visada gamta, o ypač miškas, „užu širdies stveria“. Ir paskutinėse pastraipose nusilenkia jai „(...) ramybę ir dvasios pusiausvyrą įgiję tik susilieję su gamta, pasijutę jos dalelyte“.

Gamta auklėja žmogų, nebe reikalo vietiniai tungusai ją saugu. Kai jaunas būdamas autorius, taigoje medžiodamas, nušovė meškų šeimyną ir pasigyrė tungusui, senasis tungusas papriekaištavo: «Зачем всех убивал?» („Kodėl visus užmušei?“)

Manychiau, nepaisant sunkių sąlygų, autorius savo intelektualias potencialias yra realizavęs visapusiškai, tik gaila, kad ne savame krašte...

Būtų puiku, jei knygos būtų išverstos į lietuvių kalbą, nes dabartinis jaunimas nebesupranta rusiškai.

Sauliaus Sidaro trys surinktos knygos rusų kalba

MISIJA

Eiti į žmones per giesmę ir dainą

Lietuvos mokslų akademijos chorui – 40

Pabaiga, pradžia Nr. 8

Lietuvos mokslų akademijos choras pažymi savo įkūrimo keturiasdešimtmetį. Ta proga numatyta nemažai reikšmingų renginių. Garbinga choro sukaktis bus iškilmingai paminėta birželio mėnesį Lietuvos mokslų akademijos salėje, prie choro turėtų prisijungti solistai Irena Milkevičiūtė ir Vytautas Juozapaitis.

Pokalbyje su Lietuvos MA choro tarybos pirmininku, respublikinių dainų švenčių dalyviu nuo 1965 metų Viliumi MASLAUSKU aptariame chorinės muzikos reikalus, taip pat gilinamės į labai svarbią šio kolektyvo visuomeninę ir kultūrinę veiklą.

Cvhorai „laukinio“ kapitalizmo nasruose

Mokslo Lietuva. Ar choras palaido bent kiek glaudesnius ryšius su Pietryčių Lietuvos mokyklomis? Iš pokalbio gali atrodyti, kad daugiausia giedate bažnyčiose arba prie paminklų.

Vilius Maslauskas. Tų ryšių nėra labai daug, nes turime suvokti vieną dalyką: jaunimui reikia kiek kitokios muzikos ir kitokios kultūros. Jam formuojama nuostata, kad visa kultūra – tai „popsas“. Taip pat nepamirškime, kad mokinių politinis išprusimas ir patriotiškumas labai menkas. Jis formuojamas vyresnėse klasėse, bet dar labai iš lėto.

Negalėčiau sakyti, kad visai mažai bendraujame su Pietryčių Lietuvos mokyklomis. Dažnai nuvažiuojame į Pabradės Ryto, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijas. Prašome mokytojų, kad mokinių ansamblukas ar chorelis ateitų į bažnyčią, kurioje giedame, ir kartu su mumis sugiedotų ar sudainuotų kokią kūrinių – *Kur bėga Šešupė* ar *Lietuva brangi*. Jų paklausti ateina kiti mokiniai, tėvai. Koks visiems džiaugsmas – daina su Mokslių akademijos chorui!

ML. Per TV 3 kanalą praėjusią žiemą stebėjome „Chorų karų“ projektą. Stebėtini balsai, daug išmonės, puikūs kolektyvai. Ir kiek entuziazmo. Jauniems žmonėms tik duok progos reikštis. Kad tokio entuziazmo, gražaus įkarščio, užsidedimo būtų mūsų valdžios institucijų veikloje, „vadų“ akyse, mūsų politikų veikloje. Bet gal nepalyginami dalykai? Tautos gyvybinės jėgos – sau, vadukų nuobodūs postringavimai ir niūrios prognozės – sau.

V. M. Ligi šiol valstybės valdyme dominavo liberalioji ekonominė politika, neatsižvelgiant į tai, kas valdė – socdemai ar konservatoriai. Ta politika labiau priminė „laukinį“ kapitalizmą, o ne liberaliąją politiką. Jau nekalbu apie socialinę politiką, kuri atrodė apgailėtina. Šiuo metu konservatoriai ir krikščionys demokratai tvarkosi esant giliai ekonominei krizei. Milžiniškos lėšos iššvaistytos anksčiau dirbusių vyriausybių,

Tarnystė dainai – Lietuvos mokslų akademijos choras mini 40-metį; dešinėje – choro tarybos pirmininkas Vilius Maslauskas

įklimpta į valstybines skolas, sudėtingoje padėtyje atsidūrė savivaldybės. Tenka dengti skolas miestus ir rajonus aptarnaujančioms bendrovėms. Vis dėlto susitikime su LR Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komitetu sutarėme, kad bus sprendžiama, kaip kultūros centrų – Taurakalnio, Mokytojų namų ir kitų – finansavimą suderinti su Dainų šventės įstatymu ir Savivaldos įstatymu. Dainų šventės įstatymas įpareigoja savivaldybes remti dainų šventėse dalyvaujančius kolektyvus, o Savivaldos įstatyme tie rėmimo dalykai apeinami. Savivaldybės įpareigotos finansuoti švietimo įstaigas, turėtų finansuoti ir neformaliojo švietimo įstaigas. Kadangi ligi šiol galiojo nuostata: „Kiek galėsime, tiek padėsime“, praktiškai to galėjimo nebūdavo.

Lietuvos tūkstantmečio respublikinėje dainų šventėje dalyvavo apie 35 tūkst. dalyvių, daug norinčiųjų moksleivių kolektyvų nepateko į respublikinę šventę, o jei pridėtume ir nepatekusiuosius, įsitikintume, kad kone trečdalis Lietuvos žmonių vienaip ar kitaip su tomis šventėmis yra susiję. Visi jie už tai, kad tos šventės ir toliau vyktų.

Naujovės ir tradicija

ML. Habil. dr. Ingė Lukšaitė jubiliejineje paskaitoje kalbėjo, kaip tradicija, kultūra perimama ir išlieka istorinėje raidoje. Išlieka tik keisdamosi, prisitaikydama prie kintančios aplinkos. Kaip keičiasi chorinė muzika, ypač atlikimo maniera, galėjome stebėti per „Chorų karus“. Choristai siūbuoja, įneša daug

judesio į savo atliekamus kūrinius – panašiai ir per dainų šventes. Nieką panašaus nematėme kad ir prieš dešimt metų. Chorai pasiduoda šiandienos įtakoms, bet ar taip nepraras chorinei muzikai ir atlikimui būdingo akademizmo? Ar per daug nepasiduodame spiričiuelsus atliekančių juodaodžių chorų įtakoms? Kaip vertinate visas tas naujoves?

V. M. Viskam, kas meniška, vietos po saule užteks. Ateina karta, kuri turi muzikinį pasirengimą, su jais lengviau dirbti. Iš mūsų kartos choristų labai nedaug kas turėjo muzikos mokyklos baigimo atestatą. Į Chorų karus žvelgčiau labiau kaip į televizijos šou. Svarbu, kad tie šou elementai neužgožtų chorinio atlikimo esmės. Sunkiai įsivaizduoju mūsų choro dalyvius išsirengiančius scenoje. Gal kai kuriems jaunatviškiems chorams tai tinka, bet ir tai reikėtų pateikti labai subtiliai.

Modernumas reikalingas ir gali būti labai įvairus. Kompozitoriaus Algirdo Martinaičio muzika labai moderni, bet išlaikė ir laiko bandymus. A. Martinaitis rašo modernią muziką Šv. Augustino tekstams – ir tai skamba natūraliai. Tačiau esama daug modernio, kuris nueis į šiukšlių dėžę. XVIII–XIX a. bažnyčiose dirbo vargonininkai, daugelis jų rašė muziką, bet ar daug tos muzikos išliko? Laikas išgrynina vertybes, išliko vertingiausi dalykai.

Panašiai dailėje, kitose meno srityse – išliko tik kai kurie kūrėjai modernistai. Neįsivaizduoju, kad Mocarto, Verdžio muzika ar Malerio

simfonijos moderniau būtų atliekamos. Tai pasaulinė aukso klasika, kuri vargiai pasiduos kokiam nors modernizavimui. Jos ir nereikia modernizuoti. Tačiau šalia tos muzikos gali būti kuriama ir novatoriška, bet kiek tie meniniai ieškojimai pagrįsti, o kiek lieka „išsidirbinėjimas“? Teko matyti režisierės Dalios Ibelhauptaitės spektaklį, kur solistas dainuoja giliai scenoje ir dar stovėdamas šonu į publiką. Kaip sakė muzikologas Edmundas Baltrimas, už tokį dalyką režisieriaus nereikėtų įsileisti į teatrą. Toks „nusimoderninimas“ – veikalo ir muzikos gadinimas.

Rusijos ir Austrijos pilietybę turinčios Anos Netrebko garsusis Traviatos muzikinis įrašas yra modernus ir labai aukšto lygio muzikinis atlikimas. Bet sceninis pastatymas pernelyg pikantiškas ir kelia abejonių. Vis dėlto tuometinė kurtizanė ir mūsų dienų prostitutė nėra tapačios, skiriasi ir išsilavinimu, ir kultūra, ir intelektu.

ML. Modernizmas modernizmui nelygu – kur kriterijai, skiriantys tikrą meną nuo netikro?

V. M. Manau, kad kriterijus ir meniškumą lemia kūrėjo dvasinė kultūra, meniškumo suvokimas. A. Martinaičio, Onutės Narbutaitės modernas gali būti siektinas pavyzdys. Bet iš kakafonijos nereikėtų tikėtis, kad ilgam išliks. Vilniaus pedagoginio universiteto choras *Ave Vita* (vadovas Kastytis Barisas), įkurtas 1935 m., atlieka nemažai modernios muzikos ir gali būti sėkmingas pavyzdys. Šis choras sugeba šitai daryti skoningai, turi

visas būtinas technines galimybes to modernumo siekti. Vytauto Miškinio vadovaujamas berniukų ir jaunuolių choras *Ažuoliukas* taip pat labai modernus muzikinis kolektyvas.

ML. Modernizacija ir tradicija. Kiek tai turi sietis? Ar turi būti maitinamos bendrų šaknų? O gal modernizmas turi ateiti nebedamas tradicijos?

V. M. Yra revoliucionierių, kurie save laiko genijais. Vis dėlto laikyti save genijumi ir juo būti – skirtingi dalykai. Sunkiai suvoki, kad iš nieko, iš tuščios vietos kas nors išdygtų ir dar išbujotų. Tvirtinama, kad žaisdamas su lanko temple žmogus pradėjo išgauti pirmuosius muzikinius garsus, o gal pūsdamas į kaučiuką išgavo švilpesį. Vėliau suprato, kad galima išgauti skirtingų tonų garsus. Bet pradėjo tarsi nuo nieko. Dabar „nuo nieko“ pradėti gal net ir nepavyktų, nors techninės galimybės daug duoda. Informacinės sistemos, kompiuterinė kūryba teikia daug naujų galimybių.

ML. Bet technologija neturėtų gožti meno.

V. M. Ir žmogaus kaip kūrėjo.

Be tradicijos kalnų nenuversi

ML. Pabaiga: kaip minėsite Lietuvos MA choro 40-metį? Nors jis turėjo būti minimas 2009 metais, ryžotės perkelti jubiliejinius renginius šiemet metams?

V. M. Kadangi 2009 m. vyko jubiliejinė respublikinė dainų šventė, skirta Lietuvos paminėjimo tūkstantmečiui, savo choro jubiliejaus minėjimą nukėlėme į šiuos metus. Birželio 12 d. Lietuvos MA rūmuose vyks jubiliejinis choro koncertas, kuriame taip pat kvietėme dalyvauti solistus Ireną Milkevičiūtę ir Vytautą Juozapaitį.

Planuojame vykti į Šiaurės Baltijos šalių festivalį Islandijoje, jeigu ugnikalnio išsiveržimas nurims. Festivalis vyks rugpjūčio 17–22 d. Reikjavike. Tokie festivaliai vyksta nuo 1995 m. ir virto tradicija. Vyko Latvijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Lietuvoje, Estijoje, o šiemet vyks Islandijoje. Danija nesugebėjo surengti gal dėl to, kad neturi dainų švenčių rengimo tradicijos.

ML. Be tradicijos kalnų nenuversi.

V. M. O juk šaliai nedaug kainuoja, gal tik miestui rengėjui tarsi už papildomą šiukšlių išvežimą ir šiek tiek visuomeninio transporto išlaidų. Atvykę dalyviai paprastai daug daugiau palieka savo pinigų, kurių dalis patenka ir į miestų savivaldybės biudžetą.

ML. Tad tegu Lietuvos MA choro geri sumanymai ir visos kultūrinės, meninės iniciatyvos bus įgyvendintos. Dėkoju už išsakytas mintis.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistės Laura Bočiarovienė, Gintarė Leščinskaitė
Dizaineris Mindaugas Galkus

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius
Tiražas 550 egz.